

גיליון מס' 15 |
אדר ב' - ניסן תשע"א

אור חדש

כתב-עת להנחלת תורתו של הראי"ה קוק זצ"ל

הגאון המסתורי 'מר שושני' - תלמידו של
הראי"ה קוק מאמר מרכזי

כשרות החירות
הרב אלישע וישליצקי

ביאור 'לכה דודי' על פי תורת הראי"ה
הרב חגי לונדין

כתבים נדירים, סיפורים, חדשות ועדכונים

תוכן העניינים:

3	אור יקרות
	מכתבי הראי"ה על מפעל החרוסת בבני ברק
4	מכתבים לראי"ה
	איגרת ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ (אז"ר).
6	מאמר מרכזי
	החכם המסתורי מר שושני – תלמידו של הראי"ה קוק
20	פני הרב – מסע הרבנים בארה"ב
21	הרב אלישע וישליצקי
	כשרות החירות
25	הרב חגי לונדין
	ביאור 'לכה דודי' על פי הראי"ה קוק
33	הרב איתם הנקין
	האמנם צונזרה הערה אודות הרצל באיגרות הראי"ה?
35	הרב יצחק דדון
	רבינו הרצי"ה קוק זצ"ל – ליום פטירתו
38	יחזקאל פרנקל
	מכתב למערכת 'אור חדש'
39	מכתבי הרב
	"חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם"

יוצא לאור ע"י ארגון אור האורות, העוסק בהוצאה לאור של כתבי הראי"ה קוק וותולדותיו, ובהפצתם לקהל הרחב.

כתובת: ת.ד. 34267 ירושלים. מיקוד: 91341

לפרסום והקדשות בגיליונות 'אור חדש' יחיאל 0527-602-087

עיצוב: אליסף נכטיילר
הבעטלר האחרון

הפקה:
אורים - הקלדה ועריכה תורנית: 054-308-2238

לשליחת מאמרים, תגובות והערות
יאיר reiyvaa1@gmail.com

חנות הספרים של אור האורות
יהל אברהם reiyvaa2@gmail.com

אין להעתיק שום חומר מתוך החוברת,
ללא רשות מפורשת בכתב מההמערכת.

בשער: הראי"ה קוק, הרב משה מרדכי אפשטיין והרב
אברהם דובער כהנא שפירא, בעת אפיית מצות שמורות.
אמריקה, תרפ"ד.

"שהיו מסובין בבני ברק"

אגרות הראי"ה קוק
על מפעל החרושת בבני ברק

א.

הנני מאשר בזה את דברי הרב המאור הגדול מוהר"ש זלקינד הנ"ל שליט"א בדבר הכשר החרושת שנעשה בבני ברק ע"י הנכבד המופלג וי"א מו"ה משה ולדורסקי נ"י ולחבת ארצם הקדושה. וכל מה שנעשה בתוכה לחזק ידי יושביה בניה בניה. כל סעיף גדול וקטן חביב אצלנו חיבת קודש, ואקוה שכל אחב"י הקרובים והרחוקים יראו חבה יתירה להחרושת של ארצנו הקדושה להעלותה על שולחן הקודש. כליל התקדשו חג חרותנו, ולהתענג בטוב ארץ חמדה בכל שעות הכושר, בשמחה וטוב לב. והנני בזה חותם בצפית ישועה, לעם ד' ונחלתו בבנין בית מקדשנו, ובביאת גואל צדק בב"א.

ולאות אמו"צ בעה"ח ב' אדר תרפ"ה פע"ה ק ירושלים תובב"א
הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

ב.

הזכות מיוחדת

ע"פ

מעשה בית דין הגדול שבירושלים

הרבנות הראשית לארץ ישראל

בעיה"ק ירושלם ת"ו

ב"ה ירושלים כ"ג לחדש טבת תרץ

מעשה בית דין

בהיות והר' משה ולדורסקי שי' היה הראשון שהקים בית חרושת לתעשיית חרושת שיחד עם זה כל זהירות הכשרות באופן הכי מהודר שבה להתקיים לזמן ארוך ובכל מצבי האקלים בים וביבשה, ובהיות והתכוננות בית חרושת זה כרוכה בהוצאות רבות ובעמל רב, שהשקיע ומשקיע הר' משה ולדורסקי בכל כח מרצו, ע"כ כדי שלא יהיה עושי מצוה ומזכי הרבים ניזוקין – זאת מצאנו לגדור גדר ולאסור אסר על כל בר ישראל שלא להסיג את גבולו ולא להקים בית חרושת לחרושת באיזה אופן שהוא במשך חמש שנים מהיום, והפורץ גדר אבד חזקת נאמנותו על כשרות החרושת

מתעשיתו, והשומע לנו ישכון בטח, וה' יזכנו לראות בנין בית הבחירה ונאכל שם מן הזבחים ומן
הפסחים בב"א
הנשיא אברהם יצחק הכהן קוק
נאם צבי פסח פראנק
נאם ירוחם פישל בערנשטיין
והמזכיר הכלל שמואל אהרן ובר
(מקום החותם)

* * *

ג.

ב"ה יום ו' לחודש מנחם אב תרצ"א.
אחינו היקרים באה"ק ובתפוצות הגולה שלום וברכה.
זה שנות מספר שחידש הנכבד הישיש המפורסם לשבח מו"ה משה וואלאדארסקי נ"י בבני ברק
אשר באה"ק בית חרושת למעשה החרוסת לסדר הפסח בתכלית הכשרות, ההידור והנקיון וכבר
נודעו מעשיו לתהילה בכל תפוצות ישראל ועל כן הנני בזה מחזק ומבקש מאחב"י שיתיחסו
בחבה יתירה במדה טובה מרובה כפולה ומכופלת את החרוסת הנ"ל הבאה מהמושב היקר בני ברק
שמקומו ושמם מצלצלים באוזנינו בצלצלי שמע בליל התקדש החג, ומעשה אבות סימן לבנים
לראות בשמחה בגאולה שלמה בב"א.
כנה"י ונפש מוקירכם באה"ר מהר הקודש מירושלם
אברהם יצחק הכהן קוק.

[שלושת המכתבים לקוחים מתוך הספר 'אור הברק', על פעילות הראי"ה בהקמת בני ברק, שעתיד לראות אור
בעתיד].

מכתב זקן הסופרים ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ (אז"ר) אל הראי"ה קוק (פרסום ראשון)

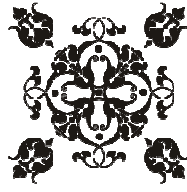
ב"ה כ"ה שבט תרפ"ה, תל אביב
לכ' מוריני ורבינו נשיא הרבנות של אה"ק, ר' אברהם יצחק הכהן שליט"א
קראתי את הספר "חבש פאר" שהוציאו תלמידיו לאור, והתענגתי על באוריו הנחמדים לעניין מצות
התפילין שיש בה סמל לענינים רוחניים גדולים ונשאים. ואינני צריך להגיד לכת"ר שדבריו
הנאמרים תמיד בהגיון לבבי משפיעים עלי השפעה עצומה, כמובן עד כמה שחנני ה' בכשרון של
קליטה, ואת הדבר הזה אפשר להכיר לכל מי שיש לו עין בוחנת בכל מה שפרסמתי בדפוס מהזמן
שזכיתי להתיישב בארץ ישראל ולהתאבק בעפר רגליו.
ומה שנוגע לבקשת תלמידיו לפרסם בדפוס תהלת הספר, עדיין לא מצאתי המקום המוכשר לזה.
עדיין לא נוצר האורגן בשביל המחשבה העברית המקורית, שיהיה מלבד עמידתו על בסוס האמונה,
גם ספרותי ונקי מפניות תגרניות.
אולי נזכה עוד בקרב הימים לראות גם אורגן שכזה. לפי הנראה מלבד זרם העבודה הכשרה
והיוצרת הולך וגדול בארץ ישראל זה זרם התורה, ובודאי שתחת הדרכת כת"ר יסגלו התלמידים גם
טוב טעם, ויתהיה תורה מפוארה במעטה אורה. ושני הזרמים האלה, שבלעדם לא יצוייר קיום עמנו,
יתלכדו יחד והיו לכח אדיר שיברך את העולם כלו, הרובץ ונאנק תחת משא התאוות של ממון
ושליטה.

*

משאת נפשי היא לראות את מדרשית התנאים: מכילתא, ספרא, ספרי, מכילתא דרשב"י, מדרש
התנאים, וסדר עולם מוצאים בשני כרכים, למען יוכלו כל ההוגים בתורה, או לכה"פ הקובעים זמן
לתורה, לרכשם. הם כמעט אזלו מהשוק. בהעמדת הגירסאות כבר עמלו רבים. צריך רק פירוש קצר
(פירושים ארוכים מכלים את הזמן ואינם משאירים בשביל למוד הספר בעצמו). מי יעשה זאת,
ומתי יעשה?..

גם בשביל זה טוב היה אלו נוסד האורגן הספרותי שעליו דברתי לעיל ועוד בשביל דברים אחרים
שכת"ר יודע יותר הרבה ממני.

ירבה ה' חילו ויזכה לראות בגאולתנו השלימה
עבדו, השותה בצמא את דבריו, א.ז. רבינוביץ.

מאמר מערכת

« רב תבונות »

על תלמידי הראי"ה קוק ביפו,
ובתוכם הגאון המסתורי ר' הלל פרלמן (מר שושני)

פתיחה

בתקופה בה שימש מרן הראי"ה כרבה של יפו (בין השנים תרס"ד-תרע"ד) הוא הקים ישיבה ועמד בראשה. בישיבה זו למדו הרבה בחורים מצויינים ויראי שמים. המאמר דלהלן עוסק בדמותם של שני תלמידים מיוחדים מבני הישיבה. שניהם למדו בתחילה בישיבת מאה-שערים שבירושלים, אצל מורם ורבם ראש הישיבה רבי מנחם שלמה ראב זצ"ל¹, ובסמוך לשנת תר"ע עברו לישיבתו של הראי"ה.

ננסה לתת מבט כוללני לסיפורם של שני בחורים אלו, ולשם כך נתאר את השתלשלות הדברים בצורה מקיפה, מראשיתם ועד סופם.

ר' מנחם שלמה ראב

כאמור, שני הצעירים למדו בישיבת במאה-שערים, אשר בראשה עמד ר' מנחם-שלמה ראב זצ"ל. ר' מנחם-שלמה נולד בשנת תרל"ח בירושלים. אביו יהודה ראב וסבו אליעזר ראב עלו מהונגריה לארץ והיו ממקימי פתח תקווה. עוד לפני לידתו, נפרד אביו מאמו שנשארה בירושלים, והוא גדל עמה שם.

ר' מנחם-שלמה למד תורה מתוך מסירות נפש, גם כשהמצב הכלכלי בביתו היה מחפיר. בנוסף לכך הוא עסק בצרכי ציבור באמונה והיה אחד מראשי הישיבה הגדולה במאה שערים. הוא פעל בתוקף ובישרות לטובת הציבור, ובפרט לטובת לומדי התורה בכוללים והמלמדים בת"ת. הוא נלחם בעוולות ושחיתויות שרווחו בירושלים באותה תקופה.

¹ מקצת מתולדות חייו ומקשריו עם הראי"ה קוק, ראה בעלון 'שבת הראי"ה' גליונות 88 - 89.

נפטר צעיר לימים, ב"ב באייר תרע"ו, והוא בן ל"ח שנים. על מצבתו בהר הזיתים נכתב: "פ.ג אחד מילידי ומנבחר בני ציון היקרים, נעים ונחמד, עוסק בתורה ובמצוות מתוך עוני, אהוב על הבריות ומקרבן לתורה"

באחת מאיגרותיו מתארו הרצי"ה קוק במילים אלו: "איש אמת אשר לבבו תמים באמת עם ד' אלקיו ועם ישראל עמו ובאמת ובתמים דורש הוא הרמת קרן התורה והמצוה ורוח הקדושה בישראל"².

דברי הרי"ח זוננפלד על לשון הקודש

ר' מנחם שלמה התייחס בצעירותו והתגדל אצל הגה"צ הדיין מפאפא בירושלים. אחר כך הוא עבר לגור בחיפה, והיה מגיע מדי פעם אל הרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל בירושלים. מפגישות אלו השתמר לנו הסיפור הבא, המתפרסם כאן לראשונה מכתב-ידו של ר' מנחם-שלמה בזכרונותיו: "בבואי מחיפה לירושלים הייתי רגיל לבקר בביתו של הרב הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל. פעם בשנת תרצ"א ביקרתי את הרב [זוננפלד] זצ"ל, ובהכנסי לביתו פגשתי שם שני תלמידי חכמים, אחד אשכנזי ואחד חכם ספרדי, והם עמדו מול פני הרב מעבר לשלחן ודיברו איתו. אני ברכתיו לשלום והתישבתי בקצה השולחן ולקחתי ספר לעיין, מבלי לשים לב למדובר ביניהם, אך הבנתי כי מבקשים הם מהרב שיחתום על טופס נייר שהחזיקו בידם, והרב כנראה לא הסכים לחתום כפי בקשתם, וכך כשעה הפצירו בו שיחתום גם הוא כמו שחתמו עוד הרבה חכמים ורבנים, והרב בדעתו עומד ואינו מסכים לחתום על הטופס כאחרים, וכך ביושבי בפינה בעייני בספר הזיו כבוד הרב ריי"ח זוננפלד זצ"ל כל הטפסים לצידי באמרו: הנה תראה גם אתה מה המדובר כאן (וכמו שאומרים – מה הם רוצים ממני), אני מרשה לך לקרוא בהם. והנה לפני הרבה טפסים עם כותרת של כמה שורות בראש הטופס, ולמטה מהכותרת הרבה חתימות יד של חכמים ספרדים, ורבנים אשכנזים, חתומים על הטפסים, בכותרת הטפסים היה כתוב בערך כך – כי אינני זוכר בדיוק, אבל התוכן היה: הואיל ובערי המג'רב-מרוקן-אלג'יר-טוניס-ג'רבה וכו' לומדים שם בתלמודי תורה ובישיבות (את התורה והתלמוד) בהסברת שפת הערבית והנה בזמן האחרון הציונים דרכו רגלם וחודרים למקומות קדושים אלה ורוצים להכניס טריז להגיד דעות ולעשות שינויים לנוהג המקובל כפי שלומדים שם מזה שנים, ולהנהיג מנהג חדש להסביר ולבאר את כל הלימודים בשפה העברית וע"ז אנו מוחים בתוקף ובאים על החתום חכמי ורבני ארץ הקודש.

ולבסוף אחרי הפצרות והסברים רבים, בקשו מכבוד הרב זצ"ל לנמק להם מדוע הרב [ממאן] להשתתף בחתימת ידו ככולם, והנה מה ששמעתי מפיו הקדוש בשיקול דעת צלולה וברורה, מלה במלה ונימוקו עמו בזכרי היטב שכך אמר ונימק באידיש: "בשלמא מיר אשכנזישע איידן וואס דאס לשון הקודש איז ניקס אזוי שגור בפינו קען מען פארשטיין דאס מיר לערענן און אידיש, אבער דיא ספרדישע איידן וואס דעס לשון הקודש איזט דאק מעהר שגור בפיהם וויא אונז אשכנזים, ווילט אהיר דאס איך זאהל געבן דיא אראבישע שפראך דיא בחירה? או בכורה?".

² מתוך איגרת הרצי"ה שמובאת להלן. דברי הראי"ה והגרי"מ חרל"פ עליו, ראה: עלה ברוח עמ' 128, מובא בעלון 'שבת הראי"ה' גיליון 90.

אבאר את האידיש בלשון הקודש: בשלמא אנחנו יהודי אשכנזים שאין הלשון-קודש שגור כ"כ בפינו אפשר להבין שלומדים אנו בהסברה באידיש, אבל יהודי ספרד אשר הלשון הקודש שגור בפינו יותר מאחינו האשכנזים, רוצים שאני אתן לשפה הערבית את הבחירה? או הבכורה? לא הבנתי בדיוק אבל התכוון לא לבכר או לבחור את הלשון הערבית מעל ולפני הלשון-הקודש. וגמר בלא בא' רבתי: "אני לא נותן חתימת ידי לזה", ולא חתם בשום אופן. והשני ת"ח הלכו כלעומת שבאו. ואז הייתי נוכח רק אני (ובחדר השני הרבנית הכינה תה)."

איגרת הרב חרל"פ לר' מנחם שלמה

אחד מידידי הקרובים של ר' מנחם שלמה, היה הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל. הם עסקו יחד בתורה, והשתתפו בעניינים הציבוריים בירושלים.³ ר' מנחם דבק בתורתו של הראי"ה קוק. באיגרות שכתב לראי"ה, שטח ר' מנחם את שאלותיו והרהוריו הרוחניים, והיה מקבל תשובות⁴ בטוב טעם ודעת, אשר השיבו את רוחו. לעיתים היה גם ר' מנחם נוסע ליפו, לראות את פני הראי"ה, ולקבל תורה מפיו. פעם אחת, בעקבות דרשה מופלאה ומיוחדת במינה, שלח ר' מנחם לידידו הרב חרל"פ מכתב מרגש ובו סיפר על תוכן הדרשה. הרב חרל"פ השיב לו במכתב⁵ (נביא להלן את חלקו⁶), בו הוא מתאר את התרגשותו הגדולה בעקבות דברי הראי"ה:

בעזה"י פעה"ק ירושלים תובב"א ט"ו כסלו ד' וישלח תרס"ט לפ"ק
כבוד ידידי אהובי יקירי ומחמדי הרה"ג מוה' מנחם שלמה ראב הי"ו

אחד"ש⁷ וכו' מכתבו הנעים קבלתי נמלאתי גיל והתפעלות לעומת החזיון אשר חזה לי כת"ר מהדרשה של הגה"צ עט"ר שליט"א⁸, כי מאשר לבי הומה ובווער באהבתו ע"כ עשתה עלי רושם כביר והתרגשות גדולה, כי כן טבע "הנפש שמתגדלת לרגלי כל חזיון נשגב ונאדר בקדש המתייצב לפני' שהמראה הגדול בעצמו מרומם את הרוח ומעדן את הלב" (אדר היקר צד ז)⁹ באמת מה נהדר הוא המחזה הזה, טהור וקדוש פוס ממלל ורביין מפיין מפומי' זיקוקין דנורא דברים נלהבים בלהבות קדש נשגבים רוממים [...]. לרוב התפעלותי לא יכולתי להתאפק מלהגות אמרותי לכת"ר נ"י.

אם חושב להתעכב עוד ביפו וסביבותי נא להודיעני מה דבר עם עט"ר הגה"צ¹⁰ ממני כי טוב הידיעה וכת"ר א"צ לחוש לשום דבר כי הנ"ל איננו מהמקפידים ומהחושדים.

³ ע"פ 'עלה ברוח' עמ' 130, שם מתוארת פגישתו של הרב חרל"פ עם בנו של ר' מנחם שלמה: "... משפתח ר' יעקב משה את פיו, החל מספרו לו גם על אביו ר' מנחם, ידיד נפשו, על דרך לימודו ועיסוקו בתורה מתוך עוני ומתוך יסורים, ועל דרכו ביראת שמים, ועוד אמר לו לדניאל, שכל אותה שעה ארוכה שהחזיק בזרועו והלך על ידו ושתק, לא שתק אלא משום ששיווה לפניו דמותו של ר' מנחם אביו, וזכר כל אותם ימים ולילות שעשו יחד בלימוד התורה ובעסקי הציבור בעבור לומדי התורה; כל אותה שעה הרגיש עליית נשמה גדולה, והיה חס על כל רגע שמא תיעלם הדמות ממנו על ידי פליטת דיבור אחד. ועוד סיפר לו על דרכו של ר' מנחם, דרך הענווה והנועם, להסב פני הדור לתורה וליראת שמים, אשר בעוונותינו הרבים נפרצו בהם פרצות רבות".

⁴ ראה למשל: אגרות הראי"ה א' צה מתאריך ח' תשרי תרס"ח.

⁵ יש לציין כי מכתב זה עוסק במרומו בנושאים נוספים, כאובים ומסובכים, אשר עמדו על סדר היום הציבורי בירושלים באותם ימים.

⁶ הנוסח המלא הובא ב'שבת הראי"ה' גליון 90.

⁷ אחרי דרישת שלומו.

⁸ הראי"ה קוק.

⁹ הציון במקור.

¹⁰ הראי"ה קוק.

[...] יתר הפרטים אתראה אי"ה עם הרמ"י פרוש והרנ"כ¹¹ שפירא ובעזה"י ימולא הכל

ידידו המברכו בכט"ס¹² הכותב בידים רועדות

ובלבולים רבים בלבולים מבלבולים שונים

יעקב משה בלאאמו"ר מוהר"ז זצל חרל"פ

תלמידי הישיבה במאה־שערים

כאמור, שימש ר' מנחם-שלמה כראש ישיבת מאה שערים. בישיבה זו למדו בחורים מצויינים אשר שקדו על תלמודם וגדלו להיות ת"ח חשובים ויקרים.

אחד התלמידים הבולטים בישיבת מאה שערים, היה בחור בשם הלל פרלמן. הוא גדל בירושלים, וכבר מגיל צעיר ניכרו בו גאונות ובקיאות יוצאת דופן, בקנה מידה נדיר. בשקידה עצומה הוא עסק בכל מקצועות התורה והחכמה. בחור נוסף שלמד באותה תקופה, ואף היה ידיד קרוב של הלל, היה מיכל קיבלביץ. להלן נספר בהרחבה אודות שני בחורים אלו.

על אפיזודה מעניינת מלימודם של השניים אצל ר' מנחם שלמה, מספר בנו של ר' מנחם שלמה:

"זכורני כי ביום פורים אחד מלפני מלחמת העולם הראשונה, הביאו כמה מבחורי הישיבה מאה-שערים – וביניהם הבחור הלל פרלמן, והבחור מיכל קיבלביץ¹³, משלוח מנות בבתינו לאבא ז"ל, ובין המנות בלטה גם "בקבוק יין" מעוטפת יפה מהפירמה ראשון-לציון חתומה היטב בשעורה רשמי.

אבא ז"ל בהכירו היטב את הבחורים שלו מהישיבה, כנראה הבחין מיד כאילו מתכוונים כאן לסדר אותו במנה אחת מהמשלוח מנות, ובטביעת עין שם מבטו בבקבוק יין והזמין אותם להתכבד להתיישב ליד השולחן, כיבד אותם במגדנות וכיבודים אחרים, וכן פתח עבורם גם את בקבוק היין שהביאו. מזג להם וגם עבורו כוסות מיינם הם, ומחכה לשמוע מהם הברכה שיעשו לפני השתיה? ברכת פרי הגפן? או שהכל?

ואמנם התפרצו בבת צחוק – ועשו כולם פה אחד ברכת שהכל, כי היה בורשט אדום חמיצה מסלק, ולא יין.

אבא בטביעת עין של ת"ח הבחין בהם ועל אפם, שמשוהו אינו בסדר כאן, ואחר ששרו ורקדו עזבו את בתינו בשמחה, שמחת פורים".

מעבר ר' מאיר ור' הלל ליפו

באותה תקופה, בערך בשנים תרס"ט – תר"ע, הקים הראי"ה קוק את ישיבתו ביפו¹⁴, ובנו הרצי"ה עזר בגיוס התלמידים לישיבה זו. הם פנו לר' מנחם שלמה ראב, שהיה כאמור ממעריצי הרב קוק, ואף ידיד ואוהב של הרצי"ה, והלה נעתר לבקשתם בשמחה, והמליץ לכמה מתלמידיו לעבור לישיבת הרב קוק ביפו.

¹¹ ר' נחום כהנא שפירא.

¹² כל טוב סלה.

¹³ כך לפעמים נכתב שמו 'קיבלביץ', אך לפי טענת בתו השם האמיתי הוא: קיבלביץ.

¹⁴ על ישיבה זו ראה בספר 'חיים של יצירה' עמ' 53 ואילך.

יש לציין, כי ישיבת מאה שערים על בחוריה, רבניה וראשיה (ואף גם תושבי שכונה זו בכלל), היו קשורים מאוד לראי"ה קוק, גם בתקופת מגוריו ביפו, וכמובן בעת שכיחן כרבה של ירושלים¹⁵. בין התלמידים היו שני החברים – ר' הלל פרלמן ור' מיכל קיבלביץ. כך כותב בנו של ר' מנחם-שלמה בזיכרונותיו:

"כידוע שלח אבא ז"ל בחורי חמד אלו הנזכרים לעיל (הלל פרלמן ומיכל קיבלביץ) לישיבת הרב הראשי דיפו והמושבות הגאון מרן רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, ללמוד שם בישיבה שנוסדה מלפני מלחמת העולם הראשונה. לפי המכתבים הנמצאים בידינו מאז מודה הרב רבי צבי יהודה הכהן קוק שליט"א לאבא ז"ל במכתביו על התלמידים אשר שלח לישיבה שלהם ביפו שיסד אביו הרה"ג מרן הרב קוק זצ"ל, ומבקש מאד להוסיף לשלוח תלמידים כהנה וכהנה".

מכתב ר' מנחם-שלמה לרצי"ה קוק

מתברר, כי מעבר התלמידים ממאה שערים לישיבתו של הרב קוק ביפו, היה כרוך בקשיים ובסיבוכים. כך עולה מהמכתב הבא¹⁶, המתפרסם כאן לראשונה מכת"י של ר' מנחם-שלמה. כנראה שמכתב זה נשלח לאחר שעברו הלל פרלמן ומיכל קיבלביץ לישיבה ביפו, אך לעומת-זאת מעברה של קבוצת בחורים נוספת, נמנע ברגע האחרון. לרצי"ה קוק נודע כי סיבת המניעה היא שם רע שיצא על ישיבת אביו ביפו. בעקבות זאת הוא שולח (בתאריך א' אייר תר"ע) מכתב לר' מנחם שלמה ובו הוא מזרזו להתגבר על העיכובים בשליחת התלמידים, ומפריך את השמועות הרעות הנ"ל. כתשובה, שלח לו ר' מנחם-שלמה את איגרת מעניינת, המתפרסמת כאן לראשונה:

ב"ה

שלום וכ"ט ליד ידי אהובי משכיל ע"ד אמת הולך תמים ודובר צדק ירא וחרד מה"ר צבי יהודה הכהן קוק נ"י.

מכתבו מיום ר"ח אייר¹⁷ קבלתי, ואם כי לא אוכל להשיב לו בפרטיות ע"כ דבריו – אשר הרבה יש לי לדבר בזה – מפני העבודה הגדולה העמוסה עלי אשר אי אפשר להעלות על הכתב, אך אשיבה בקצרה מה שנוגע לדבר התיסדות ישיבת כ"ק אביו הגאון שליט"א, כי עיקר סיבת עיכוב נסיעת הצעירים לישיבת מר אביו שליט"א הוא מפני שיצא קלא דלא פסיק שמפרוגרמה¹⁸ הישיבה שצריך לקרות בקביעות גם באותם הספרים אשר אין דעת יראי ד' נוחה מהם [ואם כי מחיתי ע"כ בכל תוקף כי בודאי אין הכרח כלל עפ"י הפרוגרמה לזה וכן אמר לי הב' מר מיכל¹⁹ נ"י], וכן פשטה השמועה שמר אביו הגאון נ"י מחזיק בידי א"י²⁰ חפץ ליתן תעודה להד"ר פאול נתן²¹ בדבר התיסדות בהמ"ד לרבנים ע"י שלוחו ד"ר אפרים קאהן מירושלם, ושכדבר זה הוא סכנה גדולה לכל מצב הדת ותוה"ק באה"ק, אשר בודאי הדבר הזה בשקר יסודו, ואני מחיתי ע"ז בכל תוקף ועלי לבי דוי ביודעי ומכירי את כבוד קדושת מר אביו הגאון ובראותי עד כמה עלה לנו בע"ה החציפות והשקר להבזות גאון וצדיק

¹⁵ ראה על כך: 'בתוך החומות' עמ' 247, 248, 252. יבוא שלה עמ' קכג. מן המקור ח"ב עמ' 88. הסכמת הראי"ה לספר 'דודי לצבי' מאת ר' נתן רוטנשטרייך, ירושלים תרפ"ט. שבת הראי"ה גיליון 118.

¹⁶ רמז לכך שהיו סיבוכים ניתן למצוא כבר במכתבו של הרצי"ה שיובא להלן, ואשר התפרסם זה מכבר בספר 'צמח צבי', אולם ממכתב זה בלבד לא היינו מבינים על אילו סיבוכים מדובר, ואך מתוך הכת"י של ר' מנחם-שלמה מתברר הדבר לראשונה.

¹⁷ תר"ע.

¹⁸ מעל השורה נוספה המילה: הוא.

¹⁹ ר' מיכל קיבלביץ.

²⁰ מילה זו לא ברורה בכת"י.

²¹ ראה אגרות הראי"ה ח"א אגרת קמו.

כמותו בעיני הבריות ולהעליל עלילות דברים אשר בודאי בשקר יסודם, מחיתי ע"ז בכל תוקף, ועדיין השטן מרקד בינינו בכל תוקף ומצליח באותם הדברים עצמם שגרמו חורבן בתינו וגליות עמינו בין האומות בע"ה ולע"ע²² איני יודע שום דרך איך ובמה אעשה איזה דבר לטובה בדבר ישיבתו הק' וברצות ד' דרכינו וסערת הרוחות הרעות יקומו לדממה ויכלה הרשעה מן הארץ אקוה כי נעשה ויכול נוכל בע"ה להרים קרן התורה והיראה כרצון ה' ויראיו הכדו"ש המתרפס באהבתו ידידו אוהבו.

כמענה לאיגרת זו, שלח הרצי"ה את האיגרת הבאה, בה הוא מזים את שמועות הלעז, ומזרז את ר' מנחם-שלמה לשלוח את קבוצת התלמידים²³:

"ב"ה, י"ד אייר התר"ע. עה"ק יפו.

לכבוד מר ידידי הרה"ג המצוין מ"ר מנחם שלמה ראב"ן.

קבלתי מכתבו, ושוב נוכחתי לדעת את תכנם של אותם הדברים שגרמו בעיניכם של הצעירים מבא הנה [...] כמו שכתבתי במכתבי הקודם, ושוב התפלאתי בהשנות לפני דברים כאלה. [...] אך אני עוד הפעם, כמו במכתבי הקודם, אל מעכ"ת²⁴ אשים את דברי בתור ידיד ומכיר וקרוב ברוח, כפי הכרתי אותו מאז, ובתור איש אמת אשר לבבו תמים באמת עם ד' אלקיו ועם ישראל עמו ובאמת ובתמים דורש הוא הרמת קרן התורה והמצוה ורוח הקדושה בישראל.

לפיכך חוזר אני ושונה על דברי, היוצאים מתוך הלב הבורע בניצוצי קודש של אמת כפי שזכיתי לקבל קצת בעניי, ב"ה חונן הדעת, מזיו קדושת תורתו של המאור הגדול אור האורות²⁵ כ"ק אאמו"ר שליט"א, אשר על ידי זה נעשה לבי ער ב"ה לצפות לישועה, שהיא באה דוקא ע"י הרמת קרנה האמיתי של התוה"ק והאה"ק מתוך קדושת פנימיות התורה והתדבקות הלב והתרוממות הרעיון הגמורה לקדושה, לאהבת אמת ויראת שמים, ואשר מתוך כך נעשה הוא כ"כ ער ומעורר, – בידעו את החובה הקדושה, אשר בלי שום ספק ידרש עליה, על ההתרשלות ממנה, דין וחשבון חזק על הענין הקדוש והנשגב הזה של הישיבה דפה, וחוזר אני ושונה ומזרז ומעיר את לבבו הטהור של מעכ"ת.

יתבונן נא אל דברי, כי יוצאים הם מן הלב, נכתבים בדם הלב, המצפה לישועה והכואב ב"ה על שבר עמו [...] חובה קדושה, שבשום אופן אין להפטר ממנה, מוטלת על מעכ"ת, בעל ההכרה המכיר את הצעירים וקרוב להם, שאותם הצעירים, שהם בעלי כשרון יראי ד' וישרי דרך, בא יבואו הנה ללמוד בלי אחור ועכוב, כי זה מקומם האחד, בית חייהם [...].

"[...] כמו שכתבתי בצדק במכתבי הקודם... וכי אפשר להניח את הדבר לעת "תכלה הרשעה מן הארץ" – כדברי מעכ"ת – ולא להתגבר בהקדם היותר אפשרי על כל המעצורים [...] האמנם יוכל לאמר די במה "שהרעיש ומחה בכל תוקף בכל אותם המדברים" [...] הנני מרהיב עז בנפשי לבקשו...

הנני מצפה לקבל את התשובה הראויה, שלא ידחה עוד הענין ערן ועדנים, אלא שמזמן לזמן ישתדל תמיד שיבואו הנה צעירים כאלה המוכשרים לשם ישיבת כ"ק אאמו"ר שליט"א, ויתחיל בזה במוקדם תומ"י, ובזה באמת תכלה הרשעה מן הארץ.

ידידו אוהבו ומוקירו,

צביהודהכהן קוק

²² ולעת-עתה.

²³ צמח צבי איגרת ז'.

²⁴ מעלת כבוד תורתו.

²⁵ על מקורו של ביטוי זה, ראה בספר 'שני המאורות' (הוצאת 'אור האורות') שיראה אור בקרוב.

ג.ב.

ויסלח לי אם אוסיף עוד הפעם להזכירו, שיבחון בדעתו וידון בעצמו את גודל ההכרח והנחיצות והמצוה הרבה אשר ממש אין לה קץ, שיש בהבאת צעירים בני תורה וי"ש בעלי כשרון, פחות או יותר, שיתחנכו תחת השפעת כ"ק אאמו"ר שליט"א, ויתעורר לעבוה"ק, אשר ממש אשרי מי שזכה לסייע לכך, בלי להשגיח בכל מיני מפריעים ואמתלאות הבאים בהשקפה ראשונה. והקורב קרוב קודם,

ובמה ומי שעומד עתה על הפרק צריך להקדם ולהזדרז תומ"י.

ידידו דו"ש הנ"ל.

איגרות הראי"ה לר' הלל פרלמן

ואכן, במשך תקופה מסויימת למד הבחור הלל פרלמן בישיבתו של הראי"ה קוק ביפו, ולמד תורה מפיו. אין בידינו מידע על אורכה של תקופה זו, אך ברור שבמהלכה נוצר קשר חזק בינו ובין הראי"ה. קשר זה השאיר את רישומו גם לשנים הבאות, אחר שהלל עזב את יפו, ואף נאלץ לגלות לאמריקה. זאת אנו למדים מהתכתבות מרתקת בין הלל לבין הראי"ה, חמש שנים לאחר הגיעו ליפו. איננו יודעים היכן שהה במשך כל אותם שנים, אך מתברר כי לפחות בחלק מהזמן הוא התגורר בביתו של הראי"ה קוק ביפו, כבן בית ממש (!), גם כאשר הראי"ה עצמו שהה בחו"ל, בעקבות יציאתו לכנסיה הגדולה של אגודת-ישראל. בכל אופן, באותם ימים, המשיך הלל לשקוד על תלמודו בבקיאאות ובעיון, והיה לת"ח בכל מובן המילה.

בקיץ תרע"ה, גלה הלל פרלמן לאמריקה, ומייד שלח מכתב לרבו הראי"ה קוק, ובו סיפר כי שלומו טוב ב"ה, אך הוא סובל מעניות במקומו החדש, וכי אין לו מכיר ותומך שם, ובכלל – צר ומר לו על שנאלץ לעזוב את הארץ הקדושה.

כששמע זאת הראי"ה, שלח איגרת²⁶ לרבי מאיר ברלין זצ"ל שישב באמריקה, וביקש שיעזור להלל פרלמן להתאקלם שם. במכתב זה הוא מדגיש כי מדובר בבחור מיוחד במינו, אשר עתיד להיות לברכה לעם ישראל:

בעה"י, ס"ט גאללין, שווייץ, כ"ו אייר העת"ר.

ישאו הרים שלו' וברכות מרובבות לכבוד ידידי חביבי איש חיל רב פעלים הרב המאוה"ג אוצר נחמד ונבון, מלא כח ד' ועם קדשו וחבל נחלתו מו"ה מאיר ברלין שליט"א,

אחדשה"ט באה"ר,

מרחוק שמעה אזני רב קשב מפעולות כת"ר במסעיו לשם ד' ועמו, ושפרה עלי השמועה ביותר בהיותי עצור פה בגולה, מאז נסעתי אשתקד חמוש ברעיונות שונים לעבוד ולמשא, לרומם רוח ולהרעיף טללי רצון בישע עליון לאחר לבבות פזורים לשם בנין עמנו וארץ תחיתנו עדי עד, והנה התחולל הסער ויעכב את כל המהלכים, והנני מעוכב פה על אדמת נכר עד אשר ירחם ד' ויפתחו שערים, וזרע השלו' יתן פריו לשוב לעבודת הקודש בהררי קודש בחסדי צור ישועתנו ב"ה.

²⁶ איגרות הראי"ה ח"ג תשלג.

על של עתה באתי לטובת אחד הצעירים היותר מצויינים מבני ציון היקרים²⁷, הוא ידידי²⁸ החביב החתן²⁹ הרב החריף ובקי שלם ורב תבונות מר הלל פרלמן נ"י, אשר מתגרת יד הזמן נדד מני קודש לאמריקה, ומשם נודעת שהוא מאין מכיר ותומך. וצר לי מאד על כלי חמדה כזה, שלא יפותח חלילה ולא יוציא אל הפועל את כשרונותיו הנפלאים, מכובד יד העניות המנולת³⁰ כל יופי ונשגב. אבקש בזה את כבוד אהובי: יעשה נא כברכת ד' עליו בהשפעתו בחוג מכיריו ומוקיריו ומעריציו הרבים, בשבתו שם באמריקה, לכונן יסוד של התקרבות הגונה ומכובדה להצעיר היקר הנ"ל, למען תשיג ידו להוסיף לקח לתורה ולתעודה, ויהי לברכה לישראל בעזה"י,

והנה ידידי הנעלה, מה יקר לי אם יכבדני כתר"ה בדבריו היקרים ואם יודיעני כל דבר נכבד אשר נפל בעבודתו בקודש, ותקנתו חזקה ואיתנה היא בעזה"י, כי הימים הבעל"ט ומסכות התבל הנכוכות יביאו הרבה חדשות לטובה למצב עמנו וארץ אבותינו ולכל מהלכה של תחית האומה. אבל השעה מזרזת ביותר ויותר אותנו את חובתנו הנמרצה, לחגור את כל כחותינו המעשיים והרוחניים כולם, לאזור ישראל בגבורה ולעטרו בתפארה, לאחד מפלגות וכחות מפורזים, להעשות לב אחד ומחשבה מרוכזת אחת בהסכמה עמוקה מלאה חיים ועז לחתור אל חוף התחיה התולדתית של חזון עולמים לגוי קדוש, נושאי כלי ד' הברו נא, האזרו חיל, אל יפול לבנו מכל מניעה, מכל מפריע וכל שטן העומד על הדרך. בהלות הזמנים לא יחלישו את רוחנו, כי אם יאמצוהו עוד בכמה וכמה מעלות בקודש. על כל דרך, על כל אופן של בנין, של אריגת ישועה, צריכים אנו להעמיד מצפה וכולם ציון ישאלו דרך הנה פניהם, לקומם גוי בפועל וברוח. תקותי חזקה שיואל כבוד חביבי להודיעני מטובו ולשמחני במכתביו בכל פרשת המפעלים אשר הוא עסוק בהם, באותה המסירות-רוח המצוינה אשר הוחן בה בעה"י, והנני בזה ידי"ע דוש"ת חותם בכל חותמי ברכות ומלא תקוה וצפית ישועה מבעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות,

הק' אברהם יצחק ה"ק.

מייד לאחר שליחת איגרת זו, שולח הראי"ה מכתב-חיזוק³¹ גם לר' הלל עצמו:

ב"ה, ס"ט גאללין, כ"ו אייר תרע"ה

ידידי החתן היקר, האברך כמדורשו חריף ושנון, נבון בחדרי תורה וחכמה מר הלל פרלמן נ"י, שלו, שלו, שמחה מהולה בכאב עמוק הופיעה אלי בקבלת מכתבך היקר, שמחתי להודע משלומך הטוב ומלאתי צער על התרחקך גם אתה מארץ חמדתנו ומעיר קדשנו ביחוד.

יואל ד' להשיב את כל המהלך לטובה ויפרוס סוכת שלומו על כל מעשיו, ונזכה לשוב לציון ברנה ושמחה.

ואתה, ידידי, חזק ואמץ ויהי ד' עמך ותגדל ותהי לשם ולתפארת בישראל, כראוי לך לפי כשרונות נפשך היפה.

קבל בזה את מכתבי לידידי הרב רמ"ב³² נ"י והודיעני נא ממעשיך ומפעולתה בארץ נוד. דרש נא שלו' מכירי שמה. תחקור אחר ד"ר מ. זיידל נ"י, אחד מידידי המובהקים הוא. אם יהי בידו אקוה שידאג לקרב אותך בעה"י, והנני חותם בברכה וצפית ישועה בקרוב, ידיך דוש"ת,

הק' אברהם יצחק ה"ק

²⁷ הרב מדיגש כי ר' הלל הוא אחד מהבחורים המעולים שבארץ ישראל, כנראה שכבר אז הייתה ניכרת גדולתו המיוחדת.

²⁸ הראי"ה הקפיד שלא לקרוא 'תלמיד' גם לתלמידיו, למעט במקרים יוצאי דופן.

²⁹ משמעות מילה זו באותם הימים, היא בחור, ולא דוקא אדם נשוי.

³⁰ הראי"ה מביע חשש כי העניות והסבל שעוברים על ר' הלל (אשר כעת הינו "מוכתר במעלות ומידות יקרות" - דברי הראי"ה באיגרת

שתובא להלן) יפגמו ביופי נפשו.

³¹ שם, תשלד.

³² ר' מאיר ברלין.

אבקשך אהובי כאשר היית איזה זמן בביתי³³ הודיעני נא משלו' כל ב"ב שי'. ביחוד אם ראית ילדתי אשר הנחנו בביתנו, את בתי' מרים ואת הקטנה אסתר יעל שתחי'. אין די באר את גודל המצוה כאשר תודיעני בפרטיות מה ידעת מהן ומה ואיך מעשיהן. אולי הי' לך לפעמים ביחוד איזו הזדמנות לדבר עם הקטנה אסתר יעל, שהיא ילדה חכמה וטובת שכל יותר מכפי ערך שנותי', תשיב בזה את רוחנו אם תוכל להודיענו דברים ברורים אודותה. הנ"ל.

את האיגרת הבאה³⁴ שלח הראי"ה אל ר' הלל פרלמן³⁵ וידידו מאיר. איננו יודעים מיהו אותו מאיר, אך מתוך הדברים נראה שאף הוא היה קשור מאוד לראי"ה, ושניהם כאחד, ר' הלל ומאיר, נכתרים בשם 'ידידי נפשי, חביבים'.

מתוך האיגרת אפשר ללמוד, שר' מאיר ור' הלל כתבו מכתב משותף לראי"ה. כנראה ששניהם נמנו על איזושהי חבורה מסויימת שהתקיימה בחו"ל, ומשם הם כתבו את המכתב³⁶. יתכן והם התוודעו אחד לשני כבר בשיבתו של הראי"ה ביפו. אותו מאיר, היה זמן סמוך לפני כתיבת המכתב בארץ³⁷, בבית-משפחתו של הראי"ה ביפו, ואת רשמיו משלום המשפחה הוא מוסר לראי"ה. זה היה חציו הראשון של המכתב. את חציו השני של המכתב כתב ר' הלל, והוא כולל דברים בהשקפה ובאגדה, עליהם הגיב הראי"ה באריכות תוך שהוא משבחם מאוד.

בעה"ו ו' תשרי עתו"ר.

גמח"ט לכבוד ידידי נפשי החביבים איש איש כברכתו החתן היקר הרב החו"ב מוכתר במעלות ומידות יקרות מו"ה הלל³⁸ נ"י, והחתן היקר המופלג בתורה ויראת שמים צנוע ומעלי ומעוטר במדות ותכונות יקרות מר מאיר³⁹ נ"י.

שלו' שלו' וברכה באה"ר.

ידידי היקרים, יותר ויותר מדי עכבנו את התשובה על מכתבכם היקר, ואתם בטובכם תדינו אותנו לכך זכות, כי רק מטרידות הנפש של צער הגלות והמית הלב מהמצב הכללי ד' ירחם, נדחו הדברים.

רב תודות לך מר מאיר יקירנו על מכתבך המפורט, אשר הואלת בטובך לכתוב לנו בפרטיות ממצב ב"ב [בני ביתנו] באה"ק ביחוד ממצב הילדות שי', 'שלם ד' לך גמולך הטוב וישמח את נפשך בכל אושר והצלחה ונוכח יחד לשמוח בשמחת ארץ חמדה על אדמת הקודש, בתת ד' ישועה לעולמו ולארצו ונחלתו במהרה במהרה בקרוב.

³³ מכאן נראה שר' הלל התגורר בביתו של הראי"ה בירושלים זמן מה, למרות שרבו הראי"ה היה בכלל בחו"ל.

³⁴ איגרות הראי"ה ח"ג תשמ.

³⁵ למרות שלא מפורש שם משפחתו של הלל זה, ברור כי מדובר שוב בהלל פרלמן, ולכך מספר ראיות:

א. אין עוד בכל מכותבי הראי"ה אדם בשם הלל, היכול להתאים לדמות הנמנע כאן: בחור צעיר הנמצא בקשר הדוק עם הראי"ה.
ב. ר' מאיר מספר לראי"ה על מצב בנותיו, וזוהי בקשה שביקש הראי"ה מר' הלל פרלמן.
אגב: חוסר ציון שם משפחתו של הלל, לא בגוף האגרת, לא בהערות הרצי"ה על האגרות, ואף לא במפתח השמות (שסידר הרצי"ה) בסוף הספר – אומר דרשני. יש להניח, כי דמות שהיתה כה בקשר עם הראי"ה, בודאי הייתה ידועה גם לבנו הרצי"ה, ומן הסתם ידע את שם משפחתו. באם מדובר בר' הלל פרלמן, אשר בהמשך חייו שמר על חשאיות, אולי הדבר יובן יותר. אמנם, גם שם משפחתו של 'מאיר' לא פורש.

³⁶ שהרי הראי"ה כותב: "מצפה אשרכם והצלחתכם ושיבתכם לאדמת הקודש"

³⁷ ואולי הוא נסע לחו"ל עם ר' הלל, בקיץ תרע"ה, ולפני כן הוא שהה בבית הראי"ה (דבר הדורש הסבר בכל אופן!), יחד עם ר' הלל.

³⁸ כאמור, מסתבר שהוא ר' הלל פרלמן.

³⁹ לא ידוע לנו מי הוא.

ואתה מר הלל חביבי, יישר כחך על דבריך היקרים דברי נגידי האמורים ברגש נכון ושאיפת לב טהור. עומדים אנחנו מול חזיון גדול ועצום אשר אין ההיסטוריה האנושית יודעת דוגמתו. אין ספק בדבר שחליפות רבות ערך כמוסות במעמקי חזיון עולם זה. ובזה ג"כ אין ספק כי יד ישראל ברוחו בקולו של יעקב מוכרח פה להגלות. חלילה לנו לעשות פלסתר את כל המעשים והעלילות, השאיפות והמסיבות לעריגת חיים כלליים שעברו עלינו בשנים האחרונות. כמה שהם מעורבים בסיגים, כמה שעוד לא קבלו את צורתם הנכונה, ותארם החי בחיי אמת שלהם, הננו רואים בהם סוף כל סוף התאמה לחזון הקודש, אותות אשר לא ינכרו שהדברים נעשים ע"פ מגמה עליונה, ויד ד' אוזנת בהם להחל דרך סלולה לעמו המיוגע מהמון צרותיו, וגם לעולמו הרובץ תחת משא החיים המעורבים הכבדים עליו. קשה ודאי להתוות כעת עדיין איזה דרך להמהלך, אבל בזה יכולים אנו להיות בטוחים, שהנדידה הנוראה של חלקים כ"כ גדולים ועיקריים של אומתנו יושבת מזרח אירופה, ששם כח החיים הרוחניים הישראליים טמון וכמוס בחלקיו החשובים, וההכרח של חידוש בנין גשמי ורוחני של קהילות חדשות, מוסדי חינוך והיכלי תורה ותעודה חדשים, יביאו תוצאות חדשות רבות, ובודאי לטובה. מתוך אותם הרוחות החדשים המנשבים בעולמנו זה כיובל ויותר יש הלא מה לקחת כשמהרים אותם, כשמרכיבים אותם ע"ג יסודות של טהרה ושל קדושה. הדעות והשאיפות של בנין רוחני וגשמי לישראל, התשוקה האדירה של בנין הארץ והאומה למרות כח המניעות החיצוניות והפנימיות, החזיונות הכמוסים בתוך הרבה לבבות הוגים לרומם קרן ישראל ורוחו, לאגד יחד את גבורת החיים עם קדושת הנשמה, את כשרון הבינה עם מעמק האמונה, את זריזות הסיודור עם צפית הישועה, כל אלה הם דברים שיתנו את פריהם, ובעל מלחמות ב"ה יצמיח מכלם את צמחי ישועתו. אחת ודאי נדע כי קרואים אנו למפעלים גדולים, למפעלים הגיוניים ומחשבתיים, למפעלים ספרותיים ופומביים, למפעלים מעשיים וחברתיים, למפעלים בתוכיות חיי הקודש חיי הנצח ולמפעלים בחיי השעה והחול, למפעלים מכל אלה המתגבלים בגבול ישראל, ולמפעלים מהם השוטפים ועוברים ונוגעים בזרמי החיים אשר לעולם הכללי ויחוסיהם הרבים עם עולמו של ישראל, אשר היה הוה ויהיה לברכה לכל משפחות האדמה כדבר ד' אשר נאמן לצור חוצבנו מני אז.

אבקשכם חביבי לכתוב לנו⁴⁰ מכל אשר עמכם, ממצבכם בפרטיות בין בענינים הרוחניים בין בענינים החמריים, ומכל אשר תשערו שיהיו הדברים מענינים אותנו בין מעניני הפרט בין מעניני הכלל. על הכל אחזיק לכם טובה מרובה בעה"י.

והנני בזה ידידכם עז מצפה אשרכם והצלחתכם ושיבתכם יחד עם כל נדחינו ועמנו לאדמת הקודש בשמחה והצלחה, וד' יברככם בכל טוב וישפת לכם עתרת שלו' וברכה וגמח"ט, כנה"י ונפש דושו"ט כה"י המצפה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק".

להיכן נעלם ר' הלל פרלמן?

בעקבות דברים אלו, החלטנו לחפש מידע על שני התלמידים – מיכל קיבלביץ והלל פרלמן – שזכו לקבל תורה מהראי"ה ביפו. מה עלה בגורלם של שני תלמידים אלו? ונתחיל בראשון. את ר' מיכל קיבלביץ מזכיר הרב משה צבי נריה בספריו על הראי"ה, ואף מצאנו את בתו שחיה כיום לאוי"ט (להלן נביא ראיון שערכנו עמה, ובו היא מספרת על אביה ועל הראי"ה קוק). אך דמותו של הלל פרלמן, נותרה לכאורה עלומה. לא מצאנו אנשים ממשפחתו שיספרו עליו, ואף לא שום אזכור שלו עלי ספר. הדברים המופלאים אשר העיד הראי"ה על גאונותו ויחודיותו של ר' הלל, דורשים ממנו הסבר. שהרי כאמור, הראי"ה תלה בר' הלל תקוות נשגבות ונצורות. הנה, כך כתב הראי"ה באיגרות שהבאנו לעיל:

⁴⁰ מכאן נראה שהיו עוד מכתבים בין הראי"ה ובינם, אך עד כה לא מצאנו אותם.

"אחד הצעירים היותר מצויינים מבני ציון היקרים... כלי חמדה כזה ... יהיה לברכה לישראל בעזה" ... האברך כמדרשו חריף ושנון, נבון בחדרי תורה וחכמה".
ובמכתבים אליו כותב הראי"ה: "ידידי, חזק ואמץ ויהי ד' עמך ותגדל ותהי' לשם ולתפארת בישראל, כראוי לך לפי כשרונות נפשך היפה... אהובי מוכתר במעלות ומידות יקרות דבריך היקרים דברי נגידים האמורים ברגש נכון ושאיפת לב טהור".
מיהו אותו הלל, ומה באמת היה בהמשך חייו? האם אכן צמח כברכתו וכחזונו של הראי"ה, לשם ולתפארת בישראל?

מסתוריותו של 'מר שושני'

לפני כארבעים שנה, הסתלקה מהעולם דמות פלאית ומסתורית⁴¹, שסקרנה את כל הפוגשים בה. היה זה אדם שנקרא בכינוי 'מר שושני'. חכם מסתורי זה היה בעל ידיעות מופלגות בכל מקצועות התורה, ובייחוד בגמרא, בנוסף לכך היה גם בקי גדול במתמטיקה, פיזיקה, פילוסופיה, שפות, ספרות, ודתות העולם.

שושני נולד כנראה בשנת תרנ"ה, לא ברור בדיוק היכן. על פי השמועה, כבר כילד התפרסם שמו של שושני כבעל זיכרון פנומנלי, והוריו ערכו עימו מופעים שבהם הופגנו יכולותיו השכליות. במהלך חייו שהה שושני באוראן ובערים אחרות במגרב. שם למד היטב את המנהגים של יהדות עדות המזרח ואת השפה הערבית.

בשנת תש"ב שהה בפריז ומכיוון שלא היו לו מסמכים נצרכים, נעצר על ידי הגסטאפו, ועקב היותו נימול נחשד כיהודי. לשם בירור הדברים הוזמן המופתי הראשי של צרפת לתאו לברר את טענותיו. בתום חמש שעות שיחה, יצא המופתי מן התא בהתרגשות, ודרש לשחרר את האיש שהוא קדוש מוסלמי, כדבריו...

בין השנים תש"ז-תשי"ב התגורר שושני בצרפת, ולאחר מכן הגיע לארץ ישראל, שם ישב בקיבוץ בארות יצחק ובמקומות נוספים. לאחר מכן חזר לצרפת, ולאחר תקופה עבר לדרום אמריקה. במשך השנים נתקבצו סביבו תלמידים ומעריצים למאות. כל שומעיו היו מהופנטים מעוצמתו הרוחנית והיקף ידיעותיו בתורה, ברוחב ובעומק, והוא עודדם להשתפר ולהתקדם כל הזמן. מספרים עליו, שהיה יכול להסביר במשך שעות שורה אחת מהגמרא, בלי לחזור על אותו דבר פעמיים. בעזרת פיסקה קצרה מהגמרא הוא היה מסביר את כל הבעיות האקטואליות באותם ימים. הוא קיים בביתו חוג בלימוד ספר נפש החיים לר' חיים מוולוז'ין. בין משתתפי השיעור היו הרב יהודה ליאון אשכנזי (מניטו) והרבי מליובאוויטש זצ"ל. הוא גם עמד בקשר עם רבנים מפורסמים, ביניהם ר' יחיאל יעקב וינברג בעל 'שרידי אש', וכן עם הרבי מסאטמר, ועוד.
שושני נפטר מהתקף לב בכ"ו טבת תשכ"ח באורוואי. בשעת מותו היה על ידו תלמידו פרופ' שלום רוזנברג הי"ו.

על מצבתו נכתבו שתי שורות בלבד:

"הרב והחכם שושני ז"ל"

⁴¹ מספר מאמרים נכתבו על דמותו; ראה למשל את מאמרה של מאשה טורנר: "ערב אחד עם מר שושני – מעשה שהיה", בתוך הספר 'בדרכי שלום' – עיונים בהגות יהודית מוגשים לשלום רוזנברג, עמ' 467 – 468. כאן הסתפקנו במעט פרטים ביוגרפיים, כדי שלא לחרוג מהנושא שלנו כאן – קשריו עם הראי"ה קוק.

לידתו וחייו סתומים בחידה".

שושני השאיר אחריו מחברות שחלקן נמצא ברשותו של תלמידו, שלום רוזנברג, אשר מעיד כי פענח הכתבים קשה מאוד כיון שהם כתובים בדרך בלתי מובנת ולעיתים קרובות בקצרות רבה.

ר' הלל פרלמן = מר שושני?

דיו רב נשפך בנסיונות לפצח את "חייו הסתומים בחידה" של שושני, ועדיין רב הנסתר על הגלוי עשרות מונים. לא ברור כלל מה הרקע ממנו הגיע, וכמעט שלא ידועים פרטים ביוגרפיים על תקופת נעוריו. כה מסתורי היה שושני, וכה שמר על חשאייתו (מסיבות שאף הן לא מובנות כדבעי) עד שגם לגבי שמו האמיתי נחלקו דעות מכיריו.

והנה, רבים מהם סוברים ומאמינים⁴² כמעט בוודאות⁴³ כי שמו היה הלל פרלמן, והוא הוא הלל פרלמן עליו סופר לעיל, אשר עבר משיבת מאה שערים לשיבתו של הרב קוק ביפו. אם נקבל הנחה זו, נקבל ממילא חומר חשוב ומעניין על דמותו של שושני המסתורי, ומאידך – יתברר כי החזון שתלה הראי"ה קוק בתלמידו המוכשר הלל פרלמן – קרם עור וגידים. אכן, הלל גדל והיה "לשם ולתפארת בישראל"! אך גם אם לא נהיה בטוחים במאה אחוזים בהנחה מעניינת והגיונית זאת, לפיה הלל פרלמן ומר שושני הינם אדם אחד בעצם, הרי שנחשפה לנו דמותו של הלל, כתלמיד קרוב של מרן הראי"ה קוק, גם מתוך המסמכים שפורסמו כאן לראשונה במאמר זה. ובמידה רבה, על-ידי התוודעותנו לתלמיד-מופלא זה, נמצינו מכירים יותר גם את עולמו המקיף והרבגוני של מורו ורבו, מרן הראי"ה קוק זצ"ל.

⁴² ביניהם תלמידו שלום רוזנברג.

⁴³ מתוך וודאות זאת, כמה מתלמידיו קראו לבניהם בשם 'הלל', על שם מורם הנערץ.

נספח: ראיון עם גברת חנה תלמי בתו של ר' מיכל קיבלביץ

בגוף המאמר הזכרנו את ר' מיכל קיבלביץ, תלמידו של הראי"ה קוק ביפו. בתו, הגברת חנה תלמי, מספרת על דמותו המיוחדת של אביה, ועל קשריו עם רבו הראי"ה קוק, שאף היא זכתה להכירו:

"בצעירותו, זכה אבי להיות תלמיד בשיבתו של הרב קוק. הוא העריץ את הרב קוק, כמו רבים אחרים וטובים, ושמר על קשר עמו במשך כל חייו. כדוגמא לזה אני זוכרת, כשהיינו ילדים קטנים, אני הייתי בערך בת 4 שנים, עמדנו לנסוע לפרק זמן מסוים לחו"ל, וקודם לכן הלכנו לבקר את הרב קוק בירושלים, כדי לקבל ממנו את ברכתו – ברכת הדרך. כשהגענו לביתו, ראינו אותו ואת אשתו. ואני זוכרת שקראנו לו "זיידע", כי הוא היה נראה כסבא בעינינו... הפגישה עמו היתה חוויה מיוחדת....

מה עוד ידוע לך על הקשר בין אביך לרב קוק?

כשהורי נישאו, הרב קוק כתב להם ברכות לנישואין. יש גם צילום של הרב קוק שצולם בארה"ב, בפילדלפיה, ביוני 22, 1924.

תוכלי לספר לנו מעט על אישיותו של אביך?

יש מספר נושאים מיוחדים בעיני. ראשית, הוא היה צמחוני, והסיפור שאני שמעתי מפיו זה שהוא הלך אל הרב קוק ואמר שהוא רוצה להיות צמחוני, כי כתוב בתורה "כי תאוו לאכול בשר", תאווה זה לשון תאווה, אין תאווה, הרב קוק אמר לו תבורך, אני לא יכול להיות צמחוני כי אם אהיה צמחוני כל מכירי ירצו להיות אף הם צמחוניים, וזה אני לא יכול להרשות לעצמי, זה הסיפור ששמעתי מאבא שלי בעצמו.

גם האנשים שהיה לאבי קשר אתם, חלקם היו צמחונים, ויש לציין כי צמחונות היתה תופעה מאוד יוצאת דופן באותם ימים, אני מדברת על מה שאני יודעת על תקופה שלפני כשמונים שנה.

נושא שני שאזכיר בייחס לאבי: הרב קוק אמר שהתלמידים צריכים לעסוק בספורט, וצריכים ללמוד מקצוע. בעקבות זאת אבי למד שחיה, והצטיין בכך. הוא היה שחיין מעולה. ובנוסף, הוא גם למד מקצוע צורפות – בהשראת הדרכתו של הרב קוק.

נושא אחר שהעסיקו רבות, היה האתרוג הכשר, סבי אב אימי, פנחס הלוי גלוברמן⁴⁴, שהיה נשוי לבתו של יהושע שטמפר, חי בפתח-תקוה, והיה טיפוס יוצא דופן. ערבים ייבאו עבורו אתרוגים כשרים מוואדי קלט, זה היה לפני מאה שנה.

⁴⁴ נולד בפנינסק, ובהיותו בן שבע עלה ארצה עם סבתו רייכל שגידלה אותו. נשא לאשה את בתו של ר' יהושע שטאמפר, ממייסדי פתח תקוה. כפי שהיה נהוג אז, לאחר שלמד בישיבה נעשה איכר, ואף היה פועל ראשי בעבודות שהתנהלו על ידי פקידות הבארון. בשנת תרס"ט

אבי ז"ל אהב מאוד טבע וכאמור הוא היה צמחוני. הוא עשה קומפוסט (דשן אורגני) לגינה כי גדלנו את הירק בשביל משק הבית, וכו', היה איש טבע, אז הוא נתפס לעניין האתרוגים, גם מהצד הדתי, ללמוד, והוא גידל פרדס של אתרוגים במשך שנים. הוא היה מוציא את הגרעינים מהאתרוגים, ושותל לכל דיכפין, גם נתן הרבה שתילים לקיבוץ חפץ חיים.

ולא רק שהאתרוגים היו כשרים; סבי היה היהודי היחיד ששמר שמיטה כהלכתה, ועל זה יש סיפור מאוד פיקנטי. הרב קוק פסק איך להתנהג בשמיטה ('היתר מכירה' – למכור הקרקעות לנכרי), והיו שהתנגדו לו (הרידב"ז, ועוד). סבי לא היה רב או ת"ח גדול, והוא לא יכל לשאת את העובדה שיש רבנים שמתיירים למכור קרקעות לנכרים ('היתר מכירה'), ויש רבנים שאוסרים. הוא רצה לדעת מה ההלכה: או מותר או אסור, לא יתכן שדבר אחד גם מותר וגם אסור. ולסבי היה קשר מיוחד עם הרב הראשי של יפו, הרב נפתלי צבי הרץ הלוי זצ"ל. הוא נסע אליו ואמר לו כך: תגיד לי, אני לא מבין, מותר או אסור? אמר לו הרב: תעשה לפי מה שאתה מבין. אבי התעקש: אני צריך להבין אם הדבר מותר או אסור! אז הרב הלוי ענה לו: אני חושש שלא תוכל לעשות מה שאגיד. אמר אבי: אני מבטיח לך, שאעשה כדברך, בין אם תגיד לי מותר ובין אם אסור. אמר לו הרב הלוי: לפי דעתי, במצב שלך אסור⁴⁵, צריך לשמור שמיטה כהלכתה. ואכן, כיוון ששמע זאת, הוא היה מפקיר את פרדסו. וזה אני זוכרת כילדה קטנה, שהגידולים הבשילו באיחור, כי היתה זאת אדמת חמרה, והיו אנשים שהיו מעוניינים לקנות פירות, אך הוא אמר: אנו לא מוכרים פירות בשמיטה. פעם אחת באו שני אנשים מבוגרים והביאו לי שוקולד, וביקשו: תגידי לזיידע, סבא שלך, שהוא רק ימכור לנו את הפירות על העץ, ואנו כבר נטפל שלא יקחו. אני לא הבנתי מה זה פירות על העץ, וגם אני לא אומרת לסבא מה לעשות, אז אמרתי להם שאני לא מסכימה... ואז היו באים חברים מבני ברק, והיו קוטפים את הפירות כי זה היה הפקר, ועצי האתרוגים זכו לשמיטה.

על זה התפרסם כעת ספר 'אתרוגי ארץ ישראל' (תל אביב תשע"א) מאת פרופסור זהר עמר. הוא ראיין אותי, ונתתי לו כתובים שאימי כתבה וכו', ונתתי לו גם עדויות כתובות על האתרוג הכשר. אבל אני רוצה להעיר על שגיאה שמופיעה בספר. בטעות נאמר על סבי, ר' פנחס, שכביכול הוא הלך אל הרב קוק לשאול אותו אם מותר או אסור למכור קרקעות לנכרי. זה דבר חסר הגיון, שהרי הרב קוק פסק שמותר, ולא היה טעם לשאול אותו. הוא הרי פסק את ההלכה של 'היתר מכירה', ובאמת בלעדי החלקאות לא הייתה מנת חלקנו בארץ. אלא האמת כפי שסיפרתי, שהוא הלך אל הרב נפתלי הרץ הלוי, שהיה אז רב של יפו.

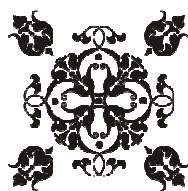
צריך לציין את תיקון הטעות בספר – בעמ' 33 בהערה 33, בשורה השניה מלמעלה: "פנחס גלבמן נסע אל רב העיר יפו נפתלי הרץ הלוי", ולא "אל הרב קוק".

נטע פרדס ומאז שמר בדייקנות שש שמיטות כהלכתן ולא רצה ליהנות מהתקנות וההקלות שהנהיגו הרבנים כדי להתיר את העבודה בשמיטה [אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו, בערכו].

⁴⁵ "משנתעוררה אצלו בפעם הראשונה שאלת השמיטה הלך לשאול בעצתו של רנצ הלוי זצל רבה של יפו, וזה אמר לו כי אמנם הנהיג את היתר העבודה על ידי מכירת הקרקע לנכרי, ולפי הגבלות מסוימות שבהלכה, אין אין הוא יכול להיות בטוח, שהאיכרים ישמרו את כל תנאי ההיתר כהלכתם, ולכן מי שהוא ירא שמים באמת מוטב לו לקיים את המצה בשלמותה ולא להערים עליה. ר' פנחס שמע בקולו ומאז שמר את כל השמיטות כהלכתן" [אנציקלופדיה לחלוצי הישוב, שם].

הראי"ה קוק, הרב משה מרדכי אפשטיין, והרב אברהם דובער כהנא שפירא, באחד הטקסים שנערכו לכבודם בעת שהייתם באמריקה (תרפ"ד) לצורך גיוס כספים עבור מוסדות התורה בירושלים. בתחתית התמונה (ליד השולחן שבמרכז), ניתן לראות את ר' מיכל קיבילביץ ז"ל ורעייתו. (התמונה באדיבות בתם)

הרב אלישע וישליצקי

« כשרות החרות »

לקראת חודש ניסן וחג הפסח

מוקדש לעילוי נשמות הנופלים בקרב באיתמר

~ שמור את חודש האביב

גם השנה מבצעים אנו מצוה זאת, למרות שבמבט ראשון לא ברור כיצד שומרים על חודש ומה נדרש מאיתנו בהקשר לכך.
חז"ל מלמדים לדורות כי יש לעבר את השנה, בהתאם לצורך לחבר לעולם את ניסן וחג הפסח, לחדש האביב. (דברים ט"ז מדרש ספרי שם).
ואין זאת רק שאלה של עיתוי אלא "חודש שהוא כשר ליציאה", כלומר, חודש האביב הוא הטבעי באמת בחיבורו למהלך יציאת מצרים, כאשר הטבע הישראלי יוצא לחירותו, ממש כמו התהליך הטבעי של הפריחה באביב.
ועל זה נאמר: "אלוקים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות אך סוררים שכנו צחיחה" (תהילים ס"ח וביאורו במדרש הנ"ל).
וכדברי מרן הראי"ה: "היום אתם יוצאים בחודש האביב" (שמות י"ג). שהפריחה והחיים המתחדשים מוכרים בו כל כך בכל הטבע. קנה כאן מקום איחוד כל תמצית הבריאה לראות הכל משותף עם יציאתכם המופלאה" (עולת ראי"ה א' ל"ז).
לפיכך ברכת "חג כשר ושמח" איננה אפוא בחישה וחיטוט במטבח של זולתי, אלא איחולי חג אביב שמח.

~ החופשים לעומת הסוררים

לפי דברי המזמור הנ"ל בתהילים, הרי ש"מוציא אסירים" זוהי הכשרות של היציאה לחירות.

אך מי שמסרב לצאת נחשב מה"סוררים", כי אינו משתף פעולה עם המהלך האלוקי של "פקד פקד" (שמות ג'-ה'). אך מדוע לא ירצו לצאת לחופשי? עניין זה מתחדד בבירור נוקב של חז"ל המגדירים את המסרבים לצאת ממצרים – "לפי שהיו פושעים בישראל שהיה להם פטרונים מן המצרים והיה להם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת" (מדרש רבה, שמות פרשה י"ד) ואולי זה חלק ממסכת הנימוקים של הטיעון במצב החירות בין הים לבים המצרים: "הלא זה הדבר אשר אמרנו אליך חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר" (שמות י"ד). הסירוב לגאולה הוא איפוא ביטוי של רצון לחיות כפי ההסתכלות האנושית הפרטית בניגוד לגילוי השכינה בגאולת הכלל. ותופעת סרבנות זאת, מוגדרת בהגדה של פסח: "לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר". (רמב"ם הל' חמץ ומצה, נוסח ההגדה)

~ בדמיך חיי, בדמיך חיי

אותם יהודים אשר בענווה ובגבורה נענו לקריאה האלוקית לצאת ממצרים, הם אשר שמים דם על המשקוף, ומבטאים בכך את עצם חייהם ומהות נשמתם האלוקית של ישראל, כאותה נבואה המתארת את כנסת ישראל כתינוקת ביום הולדתה שרק המרחם האלוקי מצילה וגואלה מצמיחה ומלבישה. (יחזקאל ט"ז) כאשר נולדה האומה הישראלית והופיעה הנשמה הלאומית- שמחשבתן של ישראל קדמה לעולם- (בראשית רבה א') – בתוך הגוף, בתוככי הדור הנגאל ממצרים. וכמו הלידה הפרטית כן הלאומית: "הלידה תהיה בחבלים גדולים". (מלבי"ם שמות ו'). וכאז כן עתה, וזוהי החירות האמיתית המזדככת מתוך יסורים אלוקיים וצומחת ומתנערת מן העפר וקמה וגם ניצבה (ברכות דף ה').

~ לראות עצמנו

אשר על כן, כשאני רוצה להישאר בפרטיותי האנוכית קשה עליי המחשבה שלידתנו הלאומית תהיה ביסורים, ומעדיף לסרב לחירות שכזאת. אבל באמת, מתברר כי זה לא רק סוררים מול המהלך האלוקי, ולא רק מול כנסת ישראל, אלא גם מול עצמם. הסרבנות לצאת ממצרים, כמוה כפגיעה אנושה ביסודות הנפש הפרטית בעצמיותה. כי אם אכן נשמתם של ישראל אחת היא וגופותינו מחולקים, (ירושלמי נדרים ט' ד') או אז העצמיות הפרטית מחוברת בטבורה אל הכלל, והפורש מן הכלל, כפורש מהחיים של עצמו ונשאר בבית הכלל של האנוכיות (בסוד היחיד והיחד, עמ' 345). ואם חפצי חיים אנו באמת, אזי לאורך כל הדורות נממש בשמחה את "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" (מס' פסחים פרק י') ולא תהא זאת חובה חיצונית חלילה או ראייה חיצונית חלילה, אלא ראייה פנימית, ישרה, שאין בה זיוף ממש כמו "מר-דרור", הנוזל הנפלא שיוצא מן הצבי בעת שהוא הולך חופשי בערוגה (שמות ל"א, רמב"ן).

~ "אני עבדך" – "פתחת למוסרי"

הענוה של דוד המלך המצמיחה את גבורתו (שמואל א' ל', מו"ק כ"ה) היא המאירה ברוח קדשו את הקשר החי והפנימי בין "אנא ה' כי אני עבדך, אני עבדך בן אמתך" בהכרת הטוב האמתית כלפי אמו שממנה ירש את "שעשני כרצונו" ובהתפתחות הטבעית של המוכנות לעבוד, לשרת, להיות עבד של השם אלוקי מערכות ישראל, בורא העולם.

מתוך אומר החיים הגדולים מגיעה החירות הפנימית הנאמנת לטבעיות הנשמית. ולכן ממשיך דוד המלך את תיאור העבדות ומחבר אותו ל"פתחת למוסרי", שזהו החופש האמיתי מגאווה, מאנוכיות, מכעס ושנאה וקטרוג עצלות ועצבות (עולת ראי"ה ב' רמד-רמה). וכך פעלו הנשים הצדקניות במצרים שלא נכנעו ליאוש ולאימה וללחץ, אלא עודדו את בעליהן להמשיך ללכת בנתיבי הגאולה ולפעול בהם, עם כל קשייהם (סוטה י"א).

~ והיא שעמדה לאבותינו

פסקה זאת בהגדה של פסח, מתפרשת ע"י הנצי"ב מולוז'ין בעקבות הפסוקים שקדמו לה. פסוקים אלה של ההבטחה האלקית, אינם מתחילים ב"אחרי כן יצאו ברכוש גדול" אלא – "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדות וענו אותם..." כלומר, נשמתנו הלאומית שמחברת את העם והארץ, נולדת במצרים מתוך יסורים. ומכאן האמת הזאת יש לישראל – כל זמן שאינם מתכחשים לעצמיותם- חוסן נפשי לעמוד בכל יסוריהם כי "לא אחד בלבד עומד עלינו לכלותינו אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו".

והלחץ והעינוי בכל דור, בעצם מזכיר לנו מי אנחנו באמת, מהן משימותינו ונותן כח להוציא לפועל את עצמותנו.

~ השחרור העליון בחבלי משיח

הנה כי כן ביציאתנו ממצרים לא תמה מסכת החירות וכשרותה, יסוריה וגבורתה. חז"ל האירו לנו ברוח קדשם את צמיחת החירות מכוחה של יציאת מצרים, גם בחבלי משיח, כדברי הנביא "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז', מדרש רבה שמות ושיר השירים פרשה ב').

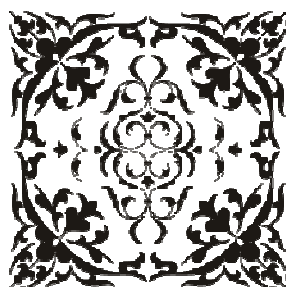
ו"גם בעיני יפלא" – כדברי ה' בפי נביאו (זכריה ח') על הגאולה השלישית- הנס האלוקי של קבוץ גלויות ופריחת העם והארץ, הוא תחית המתים הלאומית (יחזקאל ל"ז) המהווה נס יותר גדול מהלידה.

לפיכך השחרור משעבוד המלכויות הוא הנחשב עיקר גם למי שסובר שעדיין מזכירים יציאת מצרים בחבלי משיח (ברכות י"ב).

והנה מלמדים אותנו מרן הראי"ה והרצי"ה קוק, על פי הנאמר בדברי גדולי הדורות, כי לא תמו פלאיה של הארץ והגאולה בשחרור הפיזי מידי הגויים ובחירות משעבודם השלטוני, אלא הולך ונבנה בתוך יסורים ומורכבות, טלטלות בגוף ובנפש, השחרור העליון, שהוא חירות משיעבוד לסברותיהם ודמיונותיהם של אומות העולם (אורות ישראל ה' ט"ז).

הבה נתאחד ונתאמץ, נתבגר ונתגבר לעשות באמת זכר ליציאת מצרים, ליציאתנו לחירות מעבדות מצרים הרוחנית והחומרית ('אור לנתיבותי' עמ' פ"ה סע' מ"א).

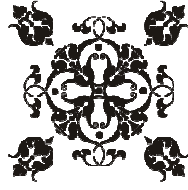
"וכל כלי יותר עליך לא יצלח" - ואויבנו המנסים להתקיף את איתמר ובאר שבע שדרות, אשדוד ועוטף עזה, ומנסים לדכא את נפשנו ואת זהותנו לא יוכלו לנו אלא "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה" (במדבר י"ג) "ואלוקים יושיע ציון" (תהלים ס"ג). להיות עם חופשי באמת בארצנו.

במחיצתו

כשרון - הכתיבה של הראי"ה

מספר אבישי אלבזים, מנהל ספריית הרמב"ם (בית אריאלה):
לפני שנים רבות, סיפר לי יהודי מבוגר שהוא היה העורך הראשון של עיתון-הנוער 'זרעים', והם פנו למרן הרב קוק שיתרום מאמר לעתון. הרב ישב לכתוב להם מאמר (כאן העיר אותו יהודי מבוגר שהרב קוק כתב תמיד רק בעפרון ולא בעט כדי שלא יצטרך להפסיק את חוט המחשבה בטבילת הדיו בקסת) – ונתן להם. המאמר היה כתוב בשפה המתאימה לנערים, ולהם כעורכים לא היתה כל עבודה בתיקון והתאמת הנוסח. כמו שקבלו – כך נדפס! הוא סיפר זאת בהתפעלות והשווה זאת למה שראה אחר כך: לאחר שיצא הגליון הראשון נפטר הרב קוק, והם פנו לרב עוזיאל, שהיה גם הוא סופר פורה, שיכתוב להם. מה שקבלו ממנו היה צריך לעבור עריכה והתאמה לגיל הילדים.

הרב חגי לונדין

« ביאור הפיוט לכה דודי »

זכה הפיוט 'לכה דודי' של רבי שלמה אלקבץ, להתקבל על כל קהילות ישראל ולהיאמר עם כניסת השבת. בפיוט זה גנוזים רעיונות עמוקים, שבמאמר זה ננסה לעמוד על מעט מהם וזאת לאור דבריו של הרב קוק זצ"ל:

**לכה דודי לקראת כלה.
פני שבת נקבלה:**

יחסי הקירבה בין הדוד-החתן לכלה, הינם משל למערכת היחסים שבין עם ישראל (ה'דוד') לבין השבת (ה'כלה'). בטבעו של עולם, טרם החתונה אין החתן והכלה מכירים היטב זה את זה, דבר המביא ל'קריירות' מסוימת ביחסים ביניהם. מה שאין כן לאחר החתונה, בעת בה נעשים הם כגוף אחד. כעת, בערב ליל שבת, מתנער עם ישראל משגרת החולין ונקרא להתכונן ליום חתונתו וליום שמחת ליבו' (על פי שיר השירים ג, יא), ליום בו "נשפע שפע החיוני בכל הנבראים" (אור החיים בראשית ב', ב'), לזמן בו יתייחדו שניהם – הוא והשבת – יחדיו. אנו קוראים לישראל: "לכה דודי לקראת כלה", ו- "פני שבת נקבלה".

**בית ראשון:
שְׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדָבוֹר אֶחָד.
הַשְׁמִיעֵנוּ אֵל הַמִּיָּחָד.
ד' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד.
לְשֵׁם וּלְתַפְאֶרֶת וּלְתִהְלָה:**

"שְׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדָבוֹר אֶחָד" – שני צדדים קיימים בקדושת השבת. מחד גיסא, "שְׁמוֹר" – קדושה שלילית באמצעות אי-עשייה, ותפקידה להרחיק את השפעת החול ומחשכיו. האפלה פוסקת ליום אחד והאדם קרוא לשמר את תכונת היום על ידי הימנעות פסיבית מל"ט מלאכות. מאידך גיסא, "זָכוֹר" – קדושה חיובית שתפקידה להמשיך שפע אור וחיים על ידי פעולותינו ("זָכוֹר" משורש ז.כ.ר – הפן הגברי במציאות, הפועל באופן אקטיבי). מעשי ידינו החיוביים, במצוות השבת ובהוספת עונגי השבת, מכינים כלים לתוספת קדושה. שני צדדים אלו נאמרו "בְּדָבוֹר אֶחָד" – עניינם אחד: שמיעת דבר ד'! "אחת דבר אלוהים שתיים זו שמעתי" (תהילים סב, ב).

"הַשְׁמִיעֵנוּ אֶל הַמִּיָּחָד" - קדושת שבת איננה קדושה רגילה אלא 'מיוחדת'. קיים חשש שמא יעלה בדעתנו כי קדושת השבת היא פועל יוצא של שאיפות מוסריות אנושיות: מנוחה סוציאלית, 'פסק זמן' רוחני וכד', על כן בא הפיוט להדגיש כי לא כך הוא. קדושת השבת מגיעה מן המדרגה האלוהית שהיא למעלה מכל תוכן אנושי, נאצל ככל שיהיה. את ציווי השבת "הַשְׁמִיעֵנוּ אֶל הַמִּיָּחָד" — אותו "ייחוד עליון", המאחד את המציאות בכללה בהרמוניה אחת - והוא הוא מקור קדושת השבת.

"ד' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד" — ישנם שני סוגי שלמות במציאות האלוהית. סוג אחד של שלמות הוא השלמות מצד הבורא כביכול, שלמות מוחלטת שלא שייך בה שום תוספת והתעלות, מפני שמצד הקב"ה הכל כבר מעולה, הכל באחדות שלמה וגמורה — "ד' אֶחָד". מאידך, ישנו גם סוג של שלמות כפי שהיא משתקפת מצד הברואים ("שְׁמוֹ" של הבורא הכוונה לגילויו, להופעה שלו במציאות על ידי ברואיו). שלמות המתבטאת בכך שהמציאות הברואה הולכת ומתעלה, הולכת ומשתכללת לאין סוף ומגלה כל העת את האחדות הגנוזה בה — "וְשֵׁמוֹ אֶחָד" (על פי אורות הקודש ב, תקלב-תקלג). בשבת, שני סוגי השלמות הללו מתחברים יחדיו: מחד גיסא — יום שבת הוא היום בו הגיע העולם לשלמות, "ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו" (בראשית ב, ג), ומאידך גיסא — זהו יום ההשתלמות הרוחנית האיכותי ביותר של האדם.

"לְשֵׁם וּלְתַפְאֶרֶת וּלְתִהְיֶה" — בזכות שני סוגי שלמות אלה המופיעים ביום השבת, המציאות כולה מוצאת את המשמעות ואת הערך לקיומה. "לְשֵׁם" — הבריאה מגלה את המהות העצמית שלה (מגלה את 'שמה'). "וּלְתַפְאֶרֶת" — מגיעה לשיא של מיצוי ופריחה (כפארות העץ המתנשאים אל על, והמרכיבים את תפארת העץ). "וּלְתִהְיֶה" — והבריאה מתקדמת ומהללת את הבורא באופן אינסופי אף מעבר לגבולות העולם הזה, "מגודל אל גודל, מבהירות לבהירות ומוודאות לוודאות יותר עליונה" (עולת ראייה א, עמ' רא).

בית שני:

לְקִרְאָת שַׁבָּת לָכוּ וְנִלְכָּה.

כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה.

מֵרֹאשׁ מִקְדָּם נְסוּכָה.

סוּף מַעֲשֵׂה בְּמַחְשָׁבָה תִּחְלָה:

"לְקִרְאָת שַׁבָּת לָכוּ וְנִלְכָּה כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה" - השבת היא "מְקוֹר הַבְּרָכָה", היא היום בו אנו חווים כיצד המציאות כולה חוזרת למקורה הראשוני. בשבת אנו רואים התנוצצות כיצד העולם צריך להיות: עולם מלא ברכה, נועם ואושר, ולא כפי שהוא כעת — במגבלותיו ובמיצריו, כאשר "אין יום שאין בו קללה" (סוטה מח, א). לכן, אותה תשוקה של הנפש להיות חופשית מן הקטנוניות של העולם הזה, לחזור ולחדש את ימיה כקדם, היא זו הדוחפת אותנו לחזור ולומר כל ליל שבת - "לְקִרְאָת שַׁבָּת לָכוּ וְנִלְכָּה".

"מֵרֹאשׁ מִקְדָּם נְסוּכָה" - הסיבה שהשבת היא "מְקוֹר הַבְּרָכָה" היא עקב כך ש"מֵרֹאשׁ מִקְדָּם נְסוּכָה". כלומר, קדושת השבת אינה פועל יוצא של החלטה אנושית לשבות ביום מסוים אלא היא "זיכרון למעשה בראשית" (קידוש ליל שבת). השבת מקודשת בגזרה אלוהית ולכן היא המקור לשפע הברכה בעולם: "בסוד המחשבה האלוהית העליונה, מקור מעיין העליון של החפץ הכמוס... כל שפעת

הברכות נובעת" (עולת ראייה א, עמ' קס). לא ניתן לפגום בקדושתה של השבת כי "מראש מקדם" - מן הנקודה הראשית הקדומה, הטהורה, עוד טרם הירידה לסיבוכי העולם הזה, היא "נסוכה" - נמשחה לקדושה.

"סוף מעשה במחשבה תחלה" - מן הצד הגלוי, השבת הופיעה ביום השביעי, ב"סוף מעשה" בראשית. כדרכו של הטבע, ראשית מופיעים במציאות היסודות החומרניים ורק לאחר מכן, בתהליך אבולוציוני, מגיעה המדרגה הרוחנית, האיכותית יותר (זהו אף מהלך התפתחותו של הילד: בשלוש עשרה שנותיו הראשונות, בונה הוא את הצד הגופני והממדים הנפשיים הקשורים בו, ורק לאחר מכן מקבל הוא על עצמו עול מצוות. הדעת והשכל מופיעים לאחר הצד הגשמי). אולם מן הצד הפנימי הייתה קיימת השבת כל העת "במחשבה תחלה" - היא זו שנתנה את הערך והמטרה לכל ששת ימי המעשה. כלומר, על פי המימד הרוחני עוצב עולם החומר. אי לכך אנו קרויים לנהל את כל חיינו המעשיים לאור המגמה הרוחנית וכך לחבר את ששת ימי המעשה אל ה'שבתיות' שבהם - 'כל מעשיך יהיו לשם שמים'.

בית שלישי:

מקדש מלך עיר מלוכה.

קומי צאי מתוך ההפכה.

רב לך שבת בעמק הבקא.

והוא יחמול עליך חמלה.

"מקדש מלך עיר מלוכה קומי צאי מתוך ההפכה" - הקריאה לצאת ולקבל את פני השבת מעוררת את הרצון באומה לשוב ולחדש את ימיה כקדם: "מקדש מלך" - 'מלכות' משמעה "ההנהגה הכללית של העולם" (עולת ראייה א, עמ' א), קרי, הסידור ההרמוני בין כל חלקי המציאות. מקור הברכה 'השבת' משפיע זרמי קדושה לעולם, המביאים איזון, הרמוניה ו'מלכות' לכל היש. קדושה זו מופיעה במעגלים שונים שהאיכותי בהם הינו ירושלים "עיר מלוכה". אנו קוראים לאותה מלכות אלוהית, המתרכזת בשיאה ב"מקדש מלך" שבירושלים: "קומי צאי מתוך ההפכה" - הגיעה עת גאולתך. הגיע הזמן לצאת מתוך התוהו ובהו, מתוך חוסר הבהירות. תפקידה של המלכות האלוהית היא לתת לכל כוח וכוח את מקומו הראוי לו בצורה מדויקת ושלמה, ולכן "צאי מתוך ההפכה", מן המצב ההפוך והמטושטש בו מצוי העולם - והנהיגי אותנו.

"רב לך שבת בעמק הבקא והוא יחמול עליך חמלה" - בימי החול האומה שרויה במיצר. המעמד הלאומי השפל וחורבן הממלכה הישראלית הינם "עמק הבקא": "כנסת ישראל תחיל תזעק בחבליה אוי נא לי כי עיפה נפשי, רזי תורה לחיצוניים נמסרו. התורה נשרפת, גוויליה נשרפים ואותיות פורחות. ולבני ציון היקרים אפר תחת פאר הושם. קמים נבונים לבב בחצות לילה, ידיהם על חלציהם כיולדה, על צרת העולם, צרת ישראל, צרת השכינה, צרת התורה, הם בוכים ומבכים. ויודעים הם ומכירים את עומק הצער במקורו ובתולדותיו. יודעים הם שכל הצרות והמחשכים, כל נהרי נחלי הדמים הנשפכים, כל התלאות והנדודים, כל הבזז והמשטמה כל הרשעה והזוהמה אינם אלא תולדה קלושה מהד הקול של אותו הצער העליון, צער השמים, צער השכינה... והם קוראים לתשובה ואנו ליה ועינינו ליה" (אורות המלחמה, י). בכל שבת יוצאת מנהמת הלב הקריאה: "רב לך

שָׁבֶת בְּעֶמֶק הַכָּא". ו"והוא" – היושב בסתר עליון, "יִחְמֹל עָלֶיךָ הַמֶּלֶךְ" – ימחל ויחמול ויוציא את 'עיר המלוכה' לישועת עולמים.

בית רביעי:

הַתְּנַעֲרֵי מַעְפָּר קוּמִי.
לְבָשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֲרֶתָּ עִמִּי.
עַל יָד בֶּן יִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי.
קָרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְאֻלָּה.

"הַתְּנַעֲרֵי מַעְפָּר קוּמִי" – בבית הקודם של הפיוט הוזכרה "עיר מְלוּכָה" שנקראה לקום ולצאת "מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה". על מנת שתוכל 'עיר המלוכה' לעלות ולקדש את המציאות כולה, עצת ד' מרחוק היא ש"סוכת דוד הנופלת בכל יום ויום בשם 'נופלת' מכונה, עד שתגיע למדרגה התחתונה" (אורחות חיים לרבי חיים וולוז'ין). כלומר, עם ישראל יוצא לגלותו ומתפלש בעפר התרבויות הזרות השפלות ביותר, וזאת על מנת להעלות מהם את ניצוצות קדושה: "'וינצלו את מצרים' - מלמד שעשוה בני ישראל כמצולה שאין בה דגן" (ברכות ט, א). זוהי תקוותנו בזמן גלותנו הארוכה, בה אנו נופלים מדחי אל דחי: "כי מעת שחרב הבית, יצאה רוחנו, עטרת ראשנו... ויציאה לחוץ לארץ הוא הקבר ורימה... ומכל מקום היו חבורות וישיבות גדולות עד שנרקב הבשר, והעצמות נפזרו פיזור אחר פיזור. ומכל מקום היו עדיין העצמות קיימות, שהן התלמידי חכמים בישראל, מעמידי הגוף, עד שנרקבו העצמות ולא נשאר אלא תרוד רקב מאתנו... ואנחנו מקווין עתה לתחיית המתים, 'התנערי מעפר קומי' (ישעיה נב, ב) ויערה רוח ממרום עלינו" (סוף ההוספות לספרא דצינעוּתא, ליקוטי הגאון). על כן, על מנת לקיים את תפקידנו ולקדש את המציאות - בכל ליל שבת אנו נושאים כפינו ל'עיר המלוכה' ומתחננים: "הַתְּנַעֲרֵי מַעְפָּר קוּמִי", התנערי משפלות מצבך ורוממי את ה'עפר', את המציאות כולה. "לְבָשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֲרֶתָּ עִמִּי" - בזמן ש'עיר המלוכה' שרויה בגלות, עומדת היא ערומה מבגדיה הלאומיים: "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה?" (שיר השירים ה, א); "והמשל הוא לומר הנה נתעצלתי לעלות לירושלים, לפי שכבר נתישבתי בבבל והיתה הארץ ההיא ערבה עלי ולא רציתי לטרוח בטלטול הדרך" (מצודת דוד, שם). כלומר, בימי החול שוכח לעיתים עם ישראל את ייעודו הלאומי ומשתעשע במחשבה להישאר בגלות, אולם בשבת הוא מתנער וקורא ל'עיר המלוכה': "לְבָשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֲרֶתָּ" – לבשי מחדש את שאיפותיך הלאומיות העממיות, לבשי מחדש את "עמי" – וכוונתי את 'מקדש המלך'.

"עַל יָד בֶּן יִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי קָרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְאֻלָּה" – ההרגשה הלאומית המתגברת בנשמת כל יחיד בשבת איננה שאיפה לאומית חילונית גרידא. התוכן של הנטייה הלאומית הישראלית הוא השקיקה למשיחיות – לגאולת האנושות כולה מאפרוריות החולין אל הקדושה והטהרה. השאיפה לחבר את אושר הכלל עם אושרו של כל פרט ופרט מוגשמת על ידי "בֶּן יִשִּׁי" – משיח בן דוד "בֵּית הַלְחָמִי" - המלחים, המחבר והמאחד את כל היצורים לעבודת ד' (על פי עולת ראייה א, ג), ואז - "קָרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְאֻלָּה".

בית חמישי:

הַתְּעוֹרְרֵי הַתְּעוֹרְרִי.
כִּי כָּא אוֹרֶךְ קוּמִי אוֹרִי.

עורי עורי שיר דברי.

כבוד ד' עליך נגלה.

"התעוררי התעוררי פי בא אורך קומי אורי" – אנו קוראים ל"מקדש מלך עיר מלוכה" לשוב, לבנות ולהבנות. בשבת יודעת האומה כי באה עת הגאולה "ואי אפשר לרוח האדם, שהרגשת נשמתו מפעמת בו, להיות שוקט בשעה גדולה זו, מבלי לקרוא לכל הכוחות הצפונים באומה: עורו וקומו על תפקידכם" (אורות, עמ' טז). "התעוררי התעוררי פי בא אורך" – הבורא מאפשר את הגאולה, אל תחמיצי את השעה – "קומי אורי!".

"עורי עורי שיר דברי" – ישנו הבדל בין הביטוי "התעוררי" לביטוי "עורי": הביטוי "התעוררי" מציין את ה'אתערותא דלעילא' – את קול ד' הדופק על דלתותיה של 'עיר המלוכה' וקורא לה להתעורר לגאולה. כלומר, קיימת השגחה אלוהית המסבבת את המאורעות העולמיים על מנת שעם ישראל ישוב לארצו – "אם ראית מלכויות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח" (מדרש רבה, בראשית מב, ד). הביטוי "עורי" לעומת זאת, מציין את ה'אתערותא דלתתא' – את כוח הערות הנמצא בנפשות עם ישראל לעשות תשובה. [וכוח זה יצא אל הפועל בכל מקרה, בין אם יתעוררו לכך מצד עצמם ובין אם "הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה" (סנהדרין צז, ב)]. אנו קוראים ל'עיר המלוכה': "עורי עורי" – מצאי בתוכך את הכוחות לעשות תשובה ולפעול עם אל'. לאחר מכן, לאחר שתשוב האומה לארצה ותתחבר 'האתערותא דלעילא' עם 'האתערותא דלתתא' תשמע השירה: "שיר דברי" – 'שירה' הינה התרוממות הנפש מעל מילים קצובות והגיונות שכליים יבשים. זוהי הנגיעה במימד עליון יותר, הנגיעה בהרמוניה האלוהית: "ועתה כתבו לכם את השירה" – כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שיר" (משנה תורה, הלכות ס"ת ז, א).

"כבוד ד' עליך נגלה" – משמעותו העמוקה של המושג 'כבוד' הינו הערך הכללי. כלומר הרוח, האטמוספירה, היחס העקרוני כלפי הדבר ו"גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" (ברכות יט, ב). בגלות – גלה כבוד מישראל' ו"זהו עיקר ענינה של הגלות: הבזו והחרפה, השפלות והדכאון, לא זו בלבד בהרס הממשי הכמותי המרבה של החיים והרכוש, אלא בעיקר בהרס הנפשי האיכותי האדם" (לנתיבות ישראל א, עמ' קמח-קמט). כלומר, יחס הבזו וההשפלה כלפי האומה משקף, אף יותר מן הצרות הפיסיות, את מצבו העגום של עם ישראל בגלות. אולם בעת בה מתעוררת האומה לתחייה מתרחש ההפך – "כבוד ד' עליך נגלה": כבודם של ישראל שהוא כבוד ד' – נגלה מחדש.

בית ששי:

לא תבושי ולא תפלמי.

מה תשתוחחי ומה תהמי.

כך יחסו עניי עמי.

ונבנתה עיר על תלה.

"לא תבושי ולא תפלמי מה תשתוחחי ומה תהמי" – בבתי הפיוט הקודמים פנינו אל "מקדש מלך עיר מלוכה" העומדת עתה בפני הגאולה ובישרנו לה כי "כבוד ד' עליך נגלה". כאשר שבה האומה לארצה – שבה היא אף אל כבודה. כעת ממשיך הפיוט לפנות אל 'עיר המלוכה' החשה בשבת-קודש את התעוררותה מתרדמת הגלות הארוכה: "לא תבושי ולא תפלמי" – קיים הבדל בין הביטוי

'בושה' לביטוי 'כלימה': "בושה הוא המתבייש מעצמו, וכלימה הוא המקבל כלימה מאחרים" (מלבי"ם ישעיה נד, ד). אור השבת משיב את 'עיר המלוכה' למלוא יישותה: "לא תבוש"י" – מחוסר הכרת ערכך העצמי "ולא תכלמי" – מחירופים חיצוניים של האומות, ועל כן "מה תשתוּחִי ומה תִּהְמִי?" "כִּי יִחֲסוּ עַמִּי וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּה": "כִּי" – באותה 'עיר מלוכה' הנגאלת מכוח השבת, "יִחֲסוּ עַמִּי" – אותם העניים בעיני עצמם, הצדיקים החושבים עצמם "כשיריים לגבי כנסת ישראל כולה" (אורות, עמ' עו). בעזרת אותם צדיקי עליון משתקמות חורבות האומה השוממות. אותה בת קול המנהמת כיונה "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות" (ברכות ג, א) הופכת לבת הקול "המפוצצת בראשי הרים ובאוהלי צדיקים" (ירושלמי שבת, פ"ו, ה"ט), הקוראת לפעול עם אל ולבנות "עיר על תִּלָּה".

בית שביעי:

וְהָיוּ לְמִשְׁפָּה שְׂאִסְיָךְ.

וְרָחֲקוּ כָּל מְבִלְעִיךְ.

יְשִׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ.

כְּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כְּלָה.

"וְהָיוּ לְמִשְׁפָּה שְׂאִסְיָךְ וְרָחֲקוּ כָּל מְבִלְעִיךְ" – עד כה דיברנו על המרכיבים החיוביים המאפשרים ל'עיר המלוכה' להיגאל. אולם על מנת שהאורה תופיע בעולם יש גם להסיר את המעכבים. השבת היא יום השלמתה של הבריאה, אולם חלק משלמותה של הבריאה היא תביעת הנקם של "וְהָיוּ לְמִשְׁפָּה שְׂאִסְיָךְ וְרָחֲקוּ כָּל מְבִלְעִיךְ". יש להבין כי "אם הנקמה היא תכונה שבאה מתוך חולשת הנפש, מתוך שנאה ומשטמה, מתוך קצף על דבר רע שנעשה בעבר" – הרי "אינה יכולה להיות מתייחסת למידותיו של הקב"ה, אב הרחמים ומקור הטוב והחסד" (עולת ראייה א, עמ' ריד-רטו). כלומר הנקמה לשמה אינה יכולה להיות תכונה אלוהית. אולם אנו פה עוסקים בנקמה מסוג אחר: "צריכים אנו להבין את כל תוכן הביטוי של נקמה אלוהית, שהיא באה לא מתוך תכונה של מחשכים – אלא שהיא באה להסיר את הסיבות המאפילות את החיים ואת ההווה בכלל, שהן צמחי הרשע ופרי הכחש והבגידה, שכל זמן שלא יתבערו מן העולם הרי הם מחשיכים אותו" (שם). דהיינו, מטרתה של הנקמה האלוהית הינה השמדתם של מעכבי הקדושה לטובת העולם כולו, ושייכת היא לתהליך שיפור המציאות.

"יְשִׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ כְּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כְּלָה" – הששון והשמחה שיהיו מנת חלקה של האומה בעת הגאולה לא יהיו רק מצד המציאות העכשווית, המוגבלת מעצם טבעה, אלא מצד השלמות האלוהית: "יְשִׁישׁ" – לשון עתיד, "עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ" – בשמחה אינסופית. יתרה מכך: אם עד כה, בעת הגלות, השמחה בין האומה לקב"ה הייתה מוצנעת כשמחת בחור ובתולה קודם נישואיהם, הרי כעת ה'ששון' שמשמעותו הבעת שמחה "בגלוי" (מלבי"ם ישעיהו לה, י) – מופיע הוא בעת הגאולה לעין כל: "כְּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כְּלָה".

בית שמיני:

יָמִין וּשְׂמָאל תְּפָרֹצִי

וְאֶת ד' תִּפְרָצִי.

עַל יַד אִישׁ בֶּן פְּרָצִי

וְנִשְׁמָחָה וְנִגְלָה.

"יָמִין וּשְׂמָאל תְּפָרֹצִי וְאֶת ד' תִּפְרָצִי" - כדוגמת הבתים הקודמים של הפיוט, אף בבית זה הנושא הוא התעוררותה לתחייה של "מְקַדֵּשׁ מְלֶךְ עִיר מְלוּכָה". לאחר שפנינו אל 'עיר המלוכה' וביקשנו ש"לא תבושי ולא תפלמי" ו"היו למשפּה שאסוף", קרי, הרחקת המניעות השליליות – אנו מסיימים כעת עם פניה אל החיוב. לאחר ה'סור מרע' ישנו גם 'עשה טוב': "יָמִין וּשְׂמָאל תְּפָרֹצִי" – עם ישראל עומד מעל לכל גבול של זמן ומקום ופורץ גבולות בכל מרחב המציאות; "תְּפָרֹצִי" – "ענין התחזקות" (מצודת ציון ישעיהו נד, ג). ועל ידי כך "אֶת ד' תִּפְרָצִי" – הן במשמעות של 'תשבחי' והן במשמעות של 'חקיקה' כדוגמת הביטוי 'ערוץ הנחל'. דהיינו יש כאן ציווי ל'עיר המלוכה': חקקי את השתוקקות לד' על לוח ליבך (על פי ספר הברית א, מאמר כ, טו).

"עַל יַד אִישׁ בֶּן פְּרָצִי וְנִשְׁמָחָה וְנִגְלָה" – התעוררותו של עם ישראל לתחייה, המתבטאת בניצחונו על אויביו, פריצתו "יָמִין וּשְׂמָאל" וכו' – מופיעה לבסוף ב"איש". מתרכזת באישיות ספיציפית שמתמצתת בתוכה את חיי האומה כולה, הלא הוא משיח "בֶּן פְּרָצִי", אישיות הפורצת את כל גדריה המצומצמים של המציאות: פורץ את מוסכמות הערכים – מלמד תורה עליונה מעל ומעבר לערכי-המוסר האנושיים (אור החיים בראשית מט, ט); פורץ את המהלך הטבעי של חוקי הטבע (על פי ישעיהו ל, כו) וכן הלאה. לכיבושים במלחמת הרשות; פורץ את המהלך הטבעי של חוקי הטבע (על פי ישעיהו ל, כו) וכן הלאה. בזכות אותו "איש בֶּן פְּרָצִי" נגיע לכך ש"נִשְׁמָחָה וְנִגְלָה" – לתחושות השמחה והגילה אשר הן השלמות הפנימית של הנפש "בהיותה מרגשת את יושר מהלכה וטובו" (עולת ראייה א, עמ' ל).

בית תשיעי:

בּוֹאִי בְּשָׁלוֹם עֲטֹרַת בְּעֻלָּה

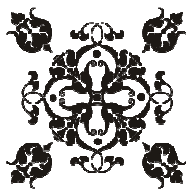
גַּם בְּרִנָּה וּבִצְהָלָה.

תּוֹךְ אֲמוּנִי עִם סִגְלָה בּוֹאִי כָּלָה.

בּוֹאִי כָּלָה. בּוֹאִי כָּלָה שֶׁבֶת מִלְּפָתָא

"בּוֹאִי בְּשָׁלוֹם עֲטֹרַת בְּעֻלָּה גַּם בְּרִנָּה וּבִצְהָלָה" - לאחר ששת הבתים האחרונים בהם עסקנו ב'עיר המלוכה' השוקקת להיגאל ולהגיע ל"יום שכולו שבת" (סנהדרין צז, א) - אנו שבים כעת לנושא-המסגרת של הפיוט, הלא היא השבת. מהיכן מגיע כוחה של 'עיר המלוכה' להתעורר, לפרוץ ימין ושמאל, לשמוח ולגיל? מכוחה של השבת! "בּוֹאִי בְּשָׁלוֹם" – כעת, אחר כל ההכנות הנפשיות אנו פונים לשבת וקוראים לבוא מתוך "שָׁלוֹם", מתוך היכולת לאגד את הכוחות והגוונים לאחדות אחת. מתוך ההרמוניה במרחבי המקום (ירושלים 'עיר המלוכה') מגיעה ההרמוניה במרחבי הזמן ('שבת המלכתא'). אנו מכנים את השבת "עֲטֹרַת בְּעֻלָּה" – העטרה של ד' (אשר הוא "בְּעֻלָּה" המתעטר בה), וזאת מכיוון שבשבת אנו מתעלים למציאות על-טבעית המכונה 'עטרה': "המעלה היתירה על החק הטבעי הנקראת 'עטרה', כמו שהיא מעלה נוספת למתעטר מחוץ לאנושותו" (עין איה ברכות א, פרק שני, פסקה סד). ומדרגה עליונה זו מביאה למדרגת השמחה האדירה של ה"רִנָּה" וה"צְהָלָה".

"תוֹף אָמוּנִי עִם סִגְלָה בּוֹאִי כָּלָה בּוֹאִי כָּלָה. בּוֹאִי כָּלָה שְׂפֹת מִלְּפָתָא" – אֲנוּ קוֹרְאִים לַשַּׁבָּת (ל"כָּלָה") לְמַלֵּא אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ הַמֵּאֲמִינּוֹת: "תוֹף אָמוּנִי" – הֵיכַנְסִי אֶל תּוֹכִי נַפְשִׁי שֶׁל מֵאֲמִינִי עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא "עִם סִגְלָה" – שֶׁתְּכַוֵּנוּתוֹ הַפְּנִימִית הַטְּבוּעָה בּוֹ, 'סְגוּלָתוֹ' הִיא הַפְּתִיחוֹת הַנַּפְשִׁית כִּלְפֵי הָאֲמוּנָה, "יִשְׂרָאֵל מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים" (שְׁמוֹת רַבֵּה ג', יב). "בּוֹאִי כָּלָה בּוֹאִי כָּלָה בּוֹאִי כָּלָה" הִיא "שְׂפֹת מִלְּפָתָא".

הרב איתם הנקין

» האמנם צונזרה הערה אודות הרצל באיגרות הראי"ה? «

לאחרונה קם גורם שפל ושב על מעשיו (כמשלי כ"ו), כשניסה להקים רעש על דברי הראי"ה קוק זצ"ל באיגרת משנת תר"פ⁴⁶ לרב חיים הירשנזון, בה הגיב לדברים שכתב הלה בספרו בעניינים שונים וביניהם חידוש עבודת הקרבנות והכניסה להר הבית. לאחר שהראי"ה התייחס לאפשרות להקים מעין בית כנסת מרכזי בצמוד להר הבית, והביע את דעתו שכניסה להר הבית היא חשש איסור כרת, הוא כותב כי לעניין כבוד האומה (שהיה אחד מהמניעים להצעתו של הרב הירשנזון) היה מוטב לבנות את בית הכנסת האמור בין הכותל להר הבית, והוסיף כי "זה יתמם חזיונו של הרצל ב'אלט ניי לנד' על דבר הטעמפיל, שלא יעמוד במקום המקדש ממש, והוא כניבא ולא ידע מה ניבא כי בית כזה צריך להיות דומה סמוך למקום המקדש עד יופיע ה' בכבודו..."⁴⁷.

דברי הזעקה שהקים אותו גורם מוכיחים בעיקר קשיים בהבנת הנקרא; לדעתו מדובר ב"דיון הלכתי" בעוד הדיון כולו הינו במישור הציבורי, ואף הבנת הביטוי "חזיונו של הרצל" כמקביל לחזון הנביאים אינה מעידה אלא על בורות בנוגע ללשון המקובלת באותם ימים⁴⁸. מובן שכסילים מהסוג הנזכר יעוררו רעש, אבל הדברים כשלעצמם הריהם ברורים: הראי"ה והרב הירשנזון דנים בשאלת בניית בית כנסת ראשי ובלתי מפלגתי סמוך לרחבת הכותל, ואין כאן שום שיג ושיח הלכתי (שיש בחלקים אחרים של האיגרת). הנושא הנידון הוא "ולענין כבוד האומה", כלשון הראי"ה בפתח הפסקה, ובהקשר זה הוא מוסיף בדרך אגב את ההערה לגבי הרצל והטמפל שלו.

עד כאן הדברים לא היו ראויים להתייחסות, כשאר טענות אותו גורם שאין צורך עבורן אלא בשכל ישר ורתיעה טבעית מדברי הבאי⁴⁹. אלא שבמקרה הנוכחי נוספה גם הטענה כי ממשיכי דרכו של הראי"ה "הבינו כנראה כי

⁴⁶ אותו גורם, ב"דיוק" אופייני, כתב: תרפ"ד.

⁴⁷ 'מלכי בקדש' חלק ד', סנט לואיס תרפ"ד, עמ' 44.

⁴⁸ באשר ל"ניבא ולא ידע מה ניבא", אגב, דווקא לשיטתו יש לתמוה על מה הרעש, הלא לדעה אחת בבבא בתרא י"ב ע"ב מיום שחרב בית המקדש ניתנה הנבואה לשוטים.

⁴⁹ יתר על כן, כבר למדנו שאין טעם להוכיח לצים (משלי ט' ח', וראו שם ט"ו י"ב), ובוודאי שאין טעם להתפלמס עם מי שהנבזות היא כלי אומנותו ושקרו מגוונים כצבעי הזיקית. על טיבו זה של הגורם הנידון עמדתי עוד בשנת תשס"ב במהלך כמה וויכוחים מול הגירסה המוקדמת שלו, ומאז אני תמה על הרב ושליצקי, הרב אבינר, חברים מקשיבים ושאר הגורמים שכלו לאורך השנים זמן ומאמץ בפולמוסים פומביים מולו, דבר המשול לניסיון ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון (וראו בהקשר אחר דברי מו"ר המובהק הג"ר אבי סמוטריץ' שליט"א, 'עלוני ממרא' 120, תשס"ז, עמ' 33-35). כמובן יש להסביר לתמימים ונבוכים שידעו מה להשיב לעצמם – ותו לא מידי.

דבריו אודות הרצל מוזרים וחסרי יסוד, ולכן צנזרו לטענתו את המשפט הנ"ל כשהדפיסו איגרת זו באיגרות הראי"ה חלק ד' (איגרת תתקצ"ד). ומאחר שאמת היא שהמשפט הנ"ל נעדר מהגירסה שבאיגרות הראי"ה, עלולים הקוראים לסבור שאכן יש ממש בטענה זו.

ובכן, לאמיתו של דבר מתברר כי הסיבה להיעדרות המשפט הנ"ל היא פרוזאית למדי: עורכי הספר לא העתיקו את האיגרת מספרו של הרב הירשנזון, אלא – כפי שעשו ברוב האיגרות שבספר – השתמשו בהעתק או טיוטה של האיגרת המקורית, שנשארו בעזבונו של הראי"ה. כך מלמדים בין השאר הבדלים קטנים רבים בין לכל אורך האיגרת, כשמילים רבות פוענחו באופן אחר בשתי הגרסאות, ובדרך כלל הפענוח שב'מלכי בקודש' מדויק יותר – דבר המתאים לידיעותינו אודות הפענוח הלקוי לאורך חלק ד' של איגרות הראי"ה⁵⁰, ומוכיח גם שעורכי הספר לא ראו כלל את הגירסה שב'מלכי בקודש'⁵¹.

יתר על כן, אותו משפט על הרצל אינו המשפט היחיד המופיע ב'מלכי בקודש' וחסר באיגרות הראי"ה: בתחילת האיגרת, בגרסת 'מלכי בקודש', נכתב כי "ובענין מנוי מלך גם כן אין צריך להאריך שכל זמן שלא נתגלה מלך המשיח בתנאיו המיוחדים אין שום איסור להנהיג כח ממשלתנו באיזה צורה היותר נאותה" – ואילו באיגרות הראי"ה נדפס רק: "ובענין מינוי מלך ג"כ אין שום איסור להנהיג כח ממשלתי באיזה צורה היותר נאותה". כאן ודאי לא ניתן להאשים את עורכי הספר בצנזורה וכדומה, שכן אדרבא, לכאורה האינטרס שלהם היה להביא את המשפט הנ"ל במלואו, הנשמע ממש כסיסמה דתית-לאומית. אלא שכאמור, הם לא התבססו כלל על הנוסח שבספרו של הרב הירשנזון, כי אם פענחו באופן עצמאי מטייטה או העתק שהיו תחת ידיהם.

אם כן, מה פשר התוספות הללו בגרסת המכתב הסופית, והיעדרותן מן הטייטה/העתק? כפי הנראה, לאחר סיום כתיבת גוף המכתב (=אז נעשה ההעתק), עבר הראי"ה שוב לפני שליחת המכתב והוסיף שני משפטים: האחד הוא ההסתייגות הנזכרת לגבי המלכות – שנועדה לתקן את הניסוח הראשוני, ממנו עשוי להשתמע שאפילו בימות המשיח אין צורך במלך – והשני הוא המשפט הנזכר לגבי הרצל והטמפל שלו. זוהי הסיבה ששני המשפטים הללו נעדרים מהגירסה שבאיגרות הראי"ה. נוכחנו אפוא לדעת שלא היה כאן כל צנזורה, אלא בסך הכל הסתמכות על העתקה חסרה.

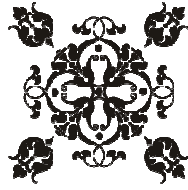
עוד באשר לתוכן הדברים כשלעצמם, מתוך ההקשר הכללי של חילופי האיגרות בין הראי"ה לרב הירשנזון, ברור למדי שהם נכתבו בעיקר על מנת לקלוע לטעמו של זה האחרון; זו כנראה גם הסיבה שמשפט זה נוסף רק לאחר סיום כתיבת האיגרת. ישנה בידינו אף ראיה ישירה לכך שהדברים אינם מהווים שיקוף של דעתו ויחסו האמיתיים של הראי"ה בעניין זה: באיגרת שכתב שבע שנים לפני כן, לתנועת "המזרחי", התייחס הראי"ה לאותו עניין בדיוק, כשכתב שניתוקה של התנועה הציונית מן הדת "זהו חיקוי שפל, והרבה יותר מחפיר מהחיקוי הציוני של שינוי מקום המקדש שב'תל אביב' [=אלטנולנד], שבצדק הרעיש עליו 'אחד העם' את המחנה בשעתו"⁵².

מאידך, היות שנכנסתי לנושא, לא אכחד שגם שיטת ההתמודדות שאומצה לאחרונה, של חיקוי שיטותיו של הצד שכנגד באמצעות שכפול-ראי של גידופי הקנאים כלפי הראי"ה והפנייתם כלפי מנהיגיהם שלהם (שיטה המומחשת בין השאר בקונטרס 'הדס במדבר' שהופץ לאחרונה במרחב הוירטואלי), אין לה כל מקום בעיני, ואף על זאת למדנו "על תען כסיל כאולתו פן תדמה לו גם אתה" (משלי כ"ו ד', עיינו במצודות שם).

⁵⁰ כפי שהערתי במקום אחר, ראו: "מכותבי הראיה ומכותבי הראי"ה – ביקורת ספר", 'עלוני ממרא' 122, תש"ע, עמ' 162 הערה 49, וכן הערה 53.

⁵¹ הוכחה נוספת לכך שעורכי איגרות הראי"ה חלק ד' לא ראו את 'מלכי בקודש', היא שכמה עמודים לאחר מכתב זה, לאחר התשובה החוזרת של הרב הירשנזון לראי"ה, מופיע מכתב נוסף של הראי"ה אליו, מכתב רגיל ללא עניינים "פיקנטיים" – והנה, המכתב לא נדפס כלל באיגרות! (ורק מאוחר יותר פורסם בקובץ 'ניצני ארץ', ומשם נלקח ל'אוצרות הראי"ה').

⁵² 'איגרות הראי"ה' חלק ב' עמ' ר"ט (ההדגשה שלי. "ציוריי" בלשון הראי"ה, פירושו 'דמיוני'). אזכורו של 'אחד העם' דווקא כמי שהתנגד לדברי הרצל, נועדה הן כדי לקלוע שוב לטעמם של מכותבי האיגרת, והן כדי לחזק את ההסתייגות מן הדברים, שאפילו בין ראשי מחנה הלאומיות החילונית, אליו השתייך הרצל, נמצאו להם מתנגדים.

הרב יצחק דדון

» רבינו הרב עבי יהודה

הכהן קוק זצ"ל «

(ליום פטירתו – י"ד אדר ב')

דומה שלא נגזים ולא נפריז אם נאמר כי רבינו הרב עבי יהודה זצ"ל היה גדול מחוללי המהפכה הרוחנית בדורנו, ושותף נאמן היה לו לדרכו זו, הלא הוא הגאון הרב משה עבי נריה זצ"ל אשר בנה את המסד ורבינו הרב עבי יהודה המשיך בבניין הקומה התורנית האמיתית והצמיח כנפיים לדור זה הצעיר ברוחו ומבולבל במחשבתו. כדי להבין זאת יש לזכור ימים ראשונים, מה היה אז בראשית ימי המדינה? ישיבות כמעט ולא היו, היו מעט שהחזיקו בקושי את הבחורים לבל יתגייסו, הימים ימי מלחמות ומאבק על חיי אומה הקמה בארצה, כל צעיר ראה את עצמו בטבעיות מצטרף למאמץ המלחמתי, גם בזמן ההפוגות, למען האידיאל הגדול של הליכתנו קוממיות בארצנו. והנה, קבוצה ראשונה מכפר הרא"ה הגיעה ירושלימה, ואיתה החל רבינו הרצ"י את המהפכה בקרב הדור הצעיר. גם אלה שאצה להם הדרך להתגייס ולבוא לעזרת ה' בגבורים השתכנעו כי יש להם לבנות את קומתם הרוחנית, ומתוך כך שירותם הצבאי יהיה בהידור פי כמה, מתוך מחשבה ומעשה מזוקקים.

כך הגיע מחזור ועוד מחזור, ומישיבות אחרות הגיעו (והרבה מתיכונים דתיים) ורבינו הפך אותם לבני תורה אמיתיים, אידיאליסטיים חדורי אמונה ובטחון בצדקת דרכה של התורה הגואלת.

רק רבינו הרצ"ה שהיה באישיותו המלאכית ("מלאך ה' צבאות ממש" – כך אמר עליו גיסו הגאון רבי שלום נתן רענן זצ"ל) איש חינוך ודוגמא אישית, יכל לחולל מהפכה זו שהיא היתה למעשה אם כל המהפכות הרוחניות בדורנו. עד כמה ראו ברבינו אישיות מוסרית נעלה מעיד הסיפור הבא שהרבה פעמים שמענו אותו ממרן הגר"א שפירא זצ"ל:

תלמיד חכם אחד גדול, בנו של אחד מגדולי הדור, חשקה נפשו להקים מחדש את ישיבת "קלם" שנסגרה זה מכבר. חיפש אישיות תורנית מוסרית נעלה שתתאים לתפקיד זה, מבין כל גדולי התורה לא מצא מישהו יותר מתאים מרבינו הרצב"י, ואכן קם והלך אצל רבינו ושטח לפניו את בקשתו. לבסוף כל הענין לא יצא לפועל, אך אותו ת"ח ידע כי אישיות מחנכת ומוסרית נעלה שיכולה לחנך דור של צעירים לחיי מוסר נעלים הינה רבינו הרצב"י.

מה היה באישיותו של רבינו שעשאו נעלה וגבוה מעל כל העם? קשה ונדיר למצוא גדול שסיגל עצמו את כל דברי התורה שבכתב ובעל-פה לתוך אישיותו, שחי בדקדקנות ובהקפדה את כל קוצו של יוד מדברי נביאים עד להלכה

הכי פרטנית, ובהדרכה מוסרית, גם מה שנראה זניח ושכיח, אצל רבינו היה זה יצוק ומוטבע באישיותו. מהיכן נבעו כוחות נפש כאלה לאחוז במידת חסידות, בפרישות וטהרה נוראה, ולחיות את כל דברי התורה חיים מלאים ושלמים? ממידת האמת שהיתה בו. "אמת מארץ תצמח". מידת האמת שלא נתנה מקום לחנופה ורמיית נפש, שלא ויתרה לעצמה בתואנות שוא, היא זו שיצקה לתוך האישיות הנהדרת הזו את חיי התורה השלמים והמופלאים, של אחד שבחסידותו ובצדקותו היה כחד מן קמאי, עד שמרן הגר"א שפירא זצ"ל אמר עליו שאם היה בדור הנביאים, היה ללא ספק גם כן נביא. רק אישיות מיוחדת זו במידת האמת שבה, יכלה להצמיח דור של בני תורה נעלים ברוחם פי כמה בדורם.

עד כמה שהעריך הוקיר וחיבב את תנועת חב"ד ואת האדמו"ר זצ"ל שכראשה, לא נשא פנים לתופעות חמורות שהיו בה.

סיפר הרב דניאל דרייר שליט"א, רב קהילה בבית שמש: פעם פרסמו חסידי חב"ד מאמרים חב"דיים ובתוכם שרעו את הביטוי "בית חיינו" כלפי ה-770, הוא ביתו של האדמו"ר מחב"ד זצ"ל. כששמע כך רבינו זצ"ל מחה בקול ואמר לתלמידים בכאב גדול: "רחם על ציון כי היא בית חיינו"! מה זה הדבר הזה? איך אפשר לקרוא לבית באמריקה בשם זה? ...

את רבינו הרצי"ה אפשר להגדיר כמחנך הדור. ישנם הרבה משפיעים ומגידי שיעורי מוסר וכדומה, אבל כל פעלם מתרכז בתוך ישיבותיהם ולכל היותר בעוד קהילה אחת ושטים, אבל אצל רבינו זצ"ל לא היו הדברים כך, בעין פקוחה עקב אחר כל תופעה בחיי הכלל, ואם מצא לנכון להביע דברי עידוד, שבח, נחמה, שלחם למי שצריך, ואם היה צריך למחות נגד תופעה שלילית או מעשה שכרוך בו עוון חילול השם, לא היסס רבינו ושלח בלא שום מורא, גם כשהאישיות המקבלת את דברי הביקורת הקשים הינה מורמת מעם. רבינו היו מחוברים בכל נימי נפשו לכל גלי החיים העוברים על הציבוריות הישראלית, והיה ער לכל תופעה חיובית או שלילית, כך שיכל להדריך את תלמידיו לכוון את דעותיהם לאמת והנכון.

סח הרב שמואל כץ שליט"א מבוגרי הישיבה: כשכתבתי את הספר "קדושים תהיו" בהקדמה דברתי על "מחלות הדור". מרן זצ"ל קראני אליו, וכשנכנסתי שאל: אתה דוקטור? איזה איבחון מצאת שאתה קובע מה מחלות הדור? ומה גם, אתה מתחיל למנות חסרונות ופגמים, ואני אומר לך: לעולם תתחיל בדברים חיוביים...

על התמדתו המופלאה בתורה רבו הספורים ואין ספור להם. מי שהתקרב מעט ראה איך רבינו הרצי"ה היה דבוק ואחוז בלמוד התורה בכל עת ובכל רגע ממש, איך הוא חי חיי תורה שלמים ומלאים כאחד התנאים הקדמונים, כשמחשבתו היתה דבוקה בבוראו תמיד, בלימוד וברחשי תפלה על שפתיו.

ובלכתך בדרך פעם אחת, פגש מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, ראש ישיבת "מרכז הרב" בתלמידו ר' יעקב בס הולך ברחוב. שאל הרב את תלמידו: רבי יעקב, מה אתה לומד? השיב התלמיד בפליאה: הרב, ידוע הוא שלומדים עתה מסכת סנהדרין בישיבה, ולמה זה שואל הרב לדבר שידוע הוא? ענה הרב: לא זו כוונתי, כוונתי היא מה אתה לומד עכשיו כשאתה כאן ברחוב, גם כשהולכים ברחוב צריך ללמוד, צריך ללמוד כל הזמן...

סיפר הרה"ג דב בייגון שליט"א, מקים עולה של תשובה, וראש ישיבת "מכון מאיר":
בצעירותי הייתי מדריך בפנימיה של הישיבה לצעירים בירושלים. העבודה הקשה עם הנערים הנמרצים והתוססים
התישה אותי, ושקלתי לעזוב ולבחור לעצמי מקצוע כלכלי.
באתי לפני ראש הישיבה, מו"ר מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, ושטחתי את בעייתי, שאינני מוצא את עצמי
בהדרכת הצעירים שכן הדרישה למשמעת אצל הצעירים איננה דבר קל, ומתיש אותי מואד להתעסק בזה.
פנה אלי הרב צבי יהודה זצ"ל ושאל: ובמה אתה רוצה לעסוק?
השבתי: סבי היה סופר סת"ם, וחשבתי לתפוס מקצוע זה שמאפשר לי לצמצם את עבודתי למינימום, ולהתמסר
בעיקר ללימוד התורה בשעות הנותרות.
הביט בי הרב בעיניים טובות ואמר: ראה, סופר סת"ם כותב על קלף, אבל מחנך כותב על הלב...
אחרי תשובה כזו, שוב לא הרהרתי וידעתי מה תפקידי כאן בעולם.

סיפר הר"ר יעקב בס תלמיד ישיבת "מרכז הרב":
פעם השתתף מרן ראש הישיבה, הגאון הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, בהפגנה של "נטורי קרתא" נגד מיסוי
החינוך שהטילו האנגלים כאן בארץ, וממנו תחלק העיריה את הכסף באופן יחסי.
בעברי ליד ההפגנה פגשתי לפתע ברבינו שהשתתף בה כאמור, ומאד נפלאתי על זאת, שהרי ידוע מה עוללו אלה
הקנאים לאביו מרן הרב קוק זצ"ל. ואכן שאלתי את רבינו, למה משתתף בהפגנה יחד עם "נטורי קרתא" שכ"כ
התנגדו למרן הרב זצ"ל?
השיב הרב בתמימות לתלמידו: ר' יעקב, מה שעשו נגד אבא, הרב זצ"ל, קבלו עונשם או שיקבלו, אבל במה שהם
צודקים - הם צודקים!...

הרב מחל – אך הקב"ה לא

מכתב למערכת 'אור חדש'

לפני שבע שנים, בחורף התשס"ד, התארחנו למלוה מלכה במאה שערים אצל קרובינו, משפחה ירושלמית של חסידי גור. מיניה וביה, הגענו לשוחח על הקשרים החמים שהיו בין מרן הרב זצ"ל לבין הרבי מגור הרב אברהם מרדכי בעל ה'אמרי אמת' זצ"ל (בנו של בעל ה'שפת אמת'). דיברנו גם על ההתנגדות של קנאי מאה שערים למפגשים אלו ועל הפאשקווילים בגנות שני צדיקים יסודי עולם אלו שנתלו על קירות העיר. בין כך ובין כך פלט אחד מבניו של מארחנו ש"ידוע בירושלים, שאותו אדם שעסק בהדפסת ופרסום אותן מודעות תועבה גורלו היה רע ומר – רבים מבני משפחתו וצאצאיו הינם בעלי מומים שונים, בגוף ובנפש". עמדתי נדהם. עד כדי כך מגיעים הדברים כשהקב"ה תובע את כבודו של ת"ח מן המספרים בגנותו [כדברי חז"ל בברכות י"ט].

הזמן עבר, הדברים הקשים נשמרו בתוכי, ובאחת השבתות שהתארחנו אצל חותני בגבעת שאול עמדתי לדבר עם יהודי ירושלמי קשיש, מכר של חותני. יהודי זה, הרב אביש א' הינו בן לאחת המשפחות הנכבדות בשכונת מאה שערים, נראה ירושלמי מהדור הישן, קפוטה ארוכה ושטריימל שבתי מעל זקן ופאות שיבה. אמרתי בלבי, זו ההזדמנות – הנה אאתגר את הרב אביש בדברי בני משפחתי חסידי גור, שהרי אם אכן זה 'ידוע בירושלים' ודאי מאזניו ומעיניו של הרב אביש דבר זה לא נעלם, ואם יאמר שלא היו דברים מעולם הרוחתי את האמת. והנה להפתעתי, כשאך סיימתי לצטט את הדברים תפס הרב אביש בזרועי ואחזני בחזקה. נדרכת. 'תגיד לי, אני רוצה לשאול אותך שאלה', אמר כמעט בזעף, מטה את ראשו בחדות כמסרב לדברי. פחדתי לרגע. למה נכנסתי עם יהודי שכזה בדברים שאולי יביאו אותו לרוגז או אף לפגיעה במרן הרב זצ"ל חלילה. אך ההוא לא מרפה מאחיזתו, 'תגיד לי! את זה אתה צריך לספר לי? תן לי לשאול אותך שאלה אחרת: תגיד לי! וכל אלו שרדפו את הרב, משהו נשאר מהם? משהו ממשיך את דרכם? מה נשאר לרב זוננפלד? לרב דיסקין? [אותם בודאות אני זוכר שהזכיר בשמם] ראית איזה ישיבה גדולה שתלמידיה פועלים בשמם, או הוגים בכתביהם? מי שרדף את הרב לא נשאר ממנו הרבה! אבל הרב קוק? תראה איך תורתו פורחת בכל הארץ'. חשתי זעזוע בשנית. הרגשתי הרבה יותר עמוק איך מידת הדין פגעה אף בגדולים שבאותו הדור. כשסרתי לבית חותני הרב יהושע רוזן שליט"א שגר בסמוך סיפרתי לו את דברי ידידו הרב אביש. חותני חשב לרגע על הדברים וענה: 'זה לא כל כך מדויק. דוקא נשאר לרב זוננפלד נין תלמיד חכם שהוא רב קהילה. הוא אפילו למד בישיבת 'מרכז הרב'...

יחזקאל פרנקל

”חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם”

חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם. ולא יחלישו דעתו כלל מה שנמצאים רשעים מקולקלים במעשיהם ודעותיהם, ואם נטייתו היא כלפי חסד, ישכיל בדעתו שהוא יכול לזכות את כל העולם כולו, ככתוב: ימלט אי נקי. אבל מילוט זה בא יבא ע”י מה שיתגדל תמיד במעלות הקודש של דעת ושל קדושה וגבורה עליונה.

הזיכוכים שאני מזכך את עצמי, את מחשבותי, רעיונותי, מידותי והרגשותי. הם יהיו זיכוכים כוללים לכל העולם כולו. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם.

בתחילה מוצאים את התוכן של התורה כולה, בכל הרחבתה, בהנפש הפרטית, בתיקוניה ובקלקוליה, בעליותיה וירידותיה, ואח”כ מוצאים את הנפש הפרטית שהיא משורגת עם הכלל כולו, ואח”כ מוצאים את התוכן של הכלל בעולם כולו, וההווה נמצאת תלויה בהשלמת המוסר והתורה של כל יחיד. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, ומתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב אבותינו.

כל אדם צריך לדעת, שקרוי הוא לעבוד על פי אופן ההכרה וההרגשה המיוחד שלו, על פי שורש נשמתו, ובעולם זה, הכולל עולמים אין ספורות, ימצא את אוצר חייו. אל יבלבלוהו תוכנים שוטפים אל תוכו מעולמות זרים, שאינו קולטם כהוגן, שאינו מוכשר לאגדם יפה בצרור החיים שלו. אלה העולמות ימצאו תיקונם במקומם, אצל המסוגלים לבנינם ושכלולם. אבל הוא צריך לרכז את חייו בעולמותיו הוא, בעולמות הפנימיים שלו, שהם לו מלואים כל ומקיפים את כל. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, גדולה ענותנית זו מאשרת היא את האדם, ומביאתו לשלמות העליונה, העומדת ומחכה לו, ובהיותו צועד בדרך חיים בטוחה זו, במסלולו המיוחד, באורח צדיקים המיוחד שלו, ימלא גבורת חיים ועליזות רוחנית, ואור ד’ עליו יגלה, מהאות המיוחד שלו בתורה, יצא לו עזו ואורו.

כשלומד או משיג השגות קדושות, יכוין שהקדושה תתפשט בו על ידי התנועות הרוחניות בדרך עילה ועלול, עד להמדרגות היותר תחתונות שברוחו ומהותו. וכשמתעורר ברגש קדוש, או כשעושה שום מצוה מעשית או תנועה טובה, יכוין שתתפשט הקדושה מלמטה למעלה גם כן בדרך עילה ועלול, על מהותו ושיעור קומתו, אלא שבכונה הראשונה הוא באור ישר, ובשניה הוא באור חוזר. ובתורה עצמה יכוין, שמצד הענינים שבמהותו שהם למעלה מגילוי האור שבתורה זו, יתפשט כח הקודש בדרך אור חוזר למעלה למעלה, ומה שהוא בשוה לו ולמטה ממנו, יתפשט כח הקודש בתור אור ישר. וכן במצוה, מה שהוא למעלה ממדרגה זו של המצוה במהותו, יתפשט כח הקודש בדרך אור חוזר, ומה שלמטה בדרך אור ישר. וכמו שהוא מתכוין על זה בבחינת עצמו בפרטיות, כן יכוין גם כן בבחינת העולמות כולם, שהרי הוא נלקח בתור תמצית מן כל ההויה, כאדם שהוא חלתו של עולם, וכל אחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, אם כן יש בכל אדם כגדולתו של אדם הראשון, וכשמשמש בה בקדושה אשרי לו ואשרי לדורו.

הספריה בהוצאת 'אור האורות':

חדש בנין יוסף בונה ירושלים ר' יוסף ריבלין. עם מאמרי הראי"ה על ישוב הארץ 60 ₪	אור הברק פעילותו של הראי"ה קוק בהקמת בני ברק 10 ₪	חורבת ר' יהודה החסיד בנשיאות הראי"ה קוק 30 ₪	רחל אמנו ומקום קבורתה, במשנת הראי"ה קוק ובפועלו 12 ₪	סדרת היסטוריה
סדר ברכת האילנות וברכת הריח עם ביאורי הראי"ה קוק 10 ₪	סדר הדלקת נרות חנוכה, עם ביאורים וסיפורים מהראי"ה קוק 10 ₪	אדל סדר ט"ו בשבט וענייני היום, עם ביאורי הראי"ה קוק 10 ₪	אדל נוסח ברכת החמה עם הקדמות וביאורים מאוצרם של גדולי ירושלים 10 ₪	סדרת החגים
אדל אור שלמה הגרש"ז אויערבך והראי"ה קוק 10 ₪	עטרת צבי הגרצ"פ פראנק והראי"ה קוק 10 ₪	אז נדברו יראי ה' הגרצ"ז מלצר והראי"ה קוק 10 ₪	חדש אור ראובן הגרצ"ר בנגיס והראי"ה קוק 15 ₪	סדרת גדולי ישראל
סיפור מפליא לכבודה של תורה, מאת הראי"ה קוק 10 ₪	בקרוב שני המאורות הראי"ה קוק ורבי נחמן מברסלב 20 ₪	רעים אהובים תורות וסיפורים מהראי"ה קוק בעניין חופה, נישואין וקדושת המשפחה 30 ₪	זוהר עליון קובץ הספדים על מרן הראי"ה קוק (כולל דברים מכת"י) 30 ₪	ספרים נוספים

לרכישת החוברות והספרים: reiyyaa2@gmail.com (יהל)